N°. 36. Donderdag 4 September 1919. 19de Jaargang.

HET KOLONIAAL WEEKBLAD

ORGAAN DER VEREENIGING

Opgericht door Kolonel G. E. V. L. van Zuylen, 21 Maart 1900.

OOST EN WEST

„Het Koloniaal belang is een algemeen Nederlandsch belang".

KANTOREN:

HOOFDBESTUUR . . . . } HEULSTRAAT 17, DEN HAAG.
INLICHTINGENDIENST . . . . . } TELEFOON 4519.

MEDEDEELINGEN of INGEZONDEN STUKKEN moeten worden geadresseerd „aan de Redactie-Commissie", en gezonden aan de Presidente: HEERENGRACHT 7, DEN HAAG.

ADMINISTRATIE VAN HET „KOLONIAAL WEEKBLAD" HEULSTRAAT 17, DEN HAAG, TEL. 4519.

Voor *Administratie* en *Verandering van Woonplaats* wende men zich tot den Administrateur: HEULSTRAAT 17, Tel. 4519.
Voor *Advertentiën* tot de DRUKKERIJ TEN HAGEN, NOBELSTRAAT 20, Telefoon intercomm. 2793, beiden DEN HAAG.

Propaganda.

Het groote succes door Mevr. Douair. Jhr. Clifford Kocq van Breugel—Roelofs en den Heer P. J. Heesterman met de filmavonden te 's-Hertogenbosch behaald,*) geeft een dadelijk bereikbaar middel voor propaganda, zoowel voor Indië als voor de Vereeniging „Oost en West", aan de hand, dat — mits goed voorbereid en geleid, zooals in 's-Bosch geschiedde — niets behoeft te kosten. Daar werd bereikt, dat de namen „Indië" en „Oost en West" eenige dagen op aller lippen waren, terwijl alle kosten uit de entrées werden gedekt.

Het Dagelijksch Bestuur heeft daarom gemeend, dit propagandamiddel ook voor elders te mogen aanbevelen, maar, gedachtig aan zijn principe, dat elke onderneming tevoren door de noodige middelen gedekt moet zijn, zal voor het risico voor eventueel niet geslaagde uitvoeringen een waarborgfonds van *f* 1000.—, speciaal voor dit doel, worden gesticht. *f* 500.— zijn reeds gegarandeerd, de volgende *f* 500.— zullen wel spoedig volgen.

Wie van onze leden zijn bereid het schitterend voorbeeld van Mevrouw Clifford te volgen? Gaarne zal het Secretariaat hunne namen en voorstellen vernemen.

Mevrouw Clifford heeft alweer Dordrecht, Tilburg en Bergen op Zoom op haar program staan en is zeker gaarne bereid ook aan anderen het recept voor een zeker succes mede te deelen.

De Secretaris van het Hoofdbestuur,
E. F. GROOSS.

*) Zie Koloniaal Weekblad van 21 Aug. j.l., No. 34.

Losse Opmerkingen.

XI.

Aan mijn gang naar het Indiërscongres te Semarang (zie No. X), verbond ik een uitstapje naar eenige andere plaatsen; allereerst Bandoeng.

Evenals te Weltevreden is er in de hoofdstad van de Preanger in de laatste jaren enorm bijgebouwd; niettemin blijft m.i. Bandoeng het cachet dragen van een „binnenplaats". Wat dat is en hoe dat komt, valt feitelijk moeielijk uit te leggen; het verkeer op de straten, de uitgaansgelegenheden, de societeit, de heele situatie maken een min of meer kleinsteedschen indruk.

't Klimaat is er — als men uit de hitte komt — verrukkelijk; doch de vaste inwoners klagen meermalen over „guur weer" en vooral over „ongezondheid"......

Het gemeentelijk bestuur doet evenwel al het mogelijke om de steeds doorgaande uitbreiding in behoorlijke banen te leiden en was zeer coulant in zake de terreinen voor de a.s. hoogeschool, het departement van Gouv. Bedrijven, de Landsdrukkerij en...... den Volksraad, al welke instellingen mettertijd in Bandoeng komen!

Zeer interessant is het een kijkje te nemen in dat gedeelte, waar het militaire hoofdkwartier zich genesteld heeft. Houdt men in 't oog, hoe duur tegenwoordig de grond is in Bandoeng en hoe de eigenlijke inheemsche bevolking meer en meer naar de ongunstige buurten werd verdrongen, kan komt men bij die bezichtiging tot de wetenschap, dat het militaire hoofdkwartier een bijzonder royale, om niet te zeggen „onbescheiden", plaats heeft ingenomen.

De Nederlandsche opperbevelhebber, generaal Snijders, die in de vier moeilijke oorlogsjaren een verantwoordelijkheid droeg, als nimmer een bevelhebber te voren...... woonde in Den Haag in een eenvoudig heerenhuis en werd gepensionneerd met *f* 3150 per jaar.

Nederlandsche generaals, kolonels en oversten, wonen in eenvoudige woningen, somtijds op „étages"...... en hier in Bandoeng ziet men voor den Legercommandant (die *f* 9000 pensioen verdient....) een waar paleis opgetrokken, van enorme afmetingen en veel gelijkend op een Oosterschen tempel; talrijke kolonels- en andere hoofdofficierswoningen voorzien van allerlei fraaie torentjes en koepeltjes, die ieder op zich zelf een royale villa vormen, bij het bouwen waarvan de betrokken genie-officieren blijkbaar aan hun fantasie den vrijen loop lieten!

Den betrokken personen zijn die luxe-woningen feitelijk allesbehalve welkom, vanwege de groote inrichtingskosten in verband met den korten duur van verblijf in het garnizoen. Ik vernam b.v. dat verschillende hoofdofficieren een gedeelte eenvoudig ongemeubileerd laten...... en bij vertrek van generaal De Greve is een gedeelte van diens meubilair voor gouvernements rekening aangekocht...... voor zijn opvolger. Hetgeen thans ook gebeurt met meubilair van generaals en kolonels.

Hoort men dan, dat alleen voor den vloer van Z.E. ongeveer *f* 30.000 aan marmer is binnen gedragen en ziet men dan vlak in de buurt de 17e compagnie artillerie in bamboe-barakken liggen, van af 1914 reeds......, dan schudt men onwillekeurig het hoofd over zoo schrille contrasten.

Het bamboe-logies van die compagnie, vol ongedierte en ratten, brandgevaarlijk, bevindt zich vlak bij de Pyrotechnische werkplaatsen; en van wege het gemeentebestuur werd onlangs aan de militaire autoriteiten een ultimatum gesteld om dat gevaarlijke en ongezonde rommeltje te laten opruimen...... waarop weer twee jaar uitstel werd gevraagd en verkregen!

En wanneer men dan weer vlak in de buurt de mooie magazijnen van de intendance bewondert, waar conserven liggen opgestapeld achter dikke muren en onder pracht-daken...... dan zou men geneigd zijn tot de conclusie te komen, dat het Indische legerbestuur bijzonder goed zorgt voor zich zelf en voor de blikjes...... en het logies van de soldaten verwaarloost.

Er zijn in den laatsten tijd verschillende nieuwe kazernes gebouwd en aan bestaande idem verbeteringen aangebracht. Maar over het algemeen zijn de kazerne-toestanden in geheel Indië nog beneden peil! Ondanks alle mogelijke inspecties, Kamerspeeches en beloften.

Een bezoek aan het militaire kwartier van Bandoeng is vooral voor Indische nationalisten zeer leerzaam, omdat het een beeld geeft van de allesbeheerschende positie, die de militaire autoriteit in de kolonie inneemt.

* * *

De treintocht door de Preanger is en blijft een van de mooiste uitstapjes in N.-Indië...... niet voor

niets noemen de vreemde toeristen Java „the Wonderland".

Ook de S. S. draagt het zijne bij om de prachtige landschappen op z'n gemak te genieten; de wagens zijn gemakkelijk en praktisch ingericht, men zit er ruim en vrij luchtig en men eet in de restauratiewagens goedkoop en goed. Van de enerveerende Europeesche trein-drukte valt hier — wat betreft de 2e en 1e klasse — nog niets te bespeuren. „Staande" reizigers komen in deze klassen nog niet voor; ook niet in de derde klasse, hoewel daar de inlanders als haringen op elkander gepakt zitten. Het gebruik van de spoorwegen door de inheemsche bevolking moet enorm zijn toegenomen; en ook door Europeanen wordt tegenwoordig vrij druk gebruik gemaakt van de derde klasse, die in de sneltreinen eveneens comfortabel is ingericht. De prijzen zijn nagenoeg niet verhoogd in de oorlogsjaren.

Aangenaam treft het in de Preanger, hoe iedereen met een opgewekt en vroolijk gezicht zijn werk verricht; gekanker, onheusche bejegening en lompheden komen van de zijde van het hoofdzakelijk inlandsche personeel zelden of nooit voor.

Overigens is het reizen in Indië een bijzonder kostbare geschiedenis geworden vanwege de hotelprijzen. In de voornaamste hotels komt men als heer alleen voor niet veel minder dan *f* 9.— per dag onder dak; twee personen *f* 15.— à *f* 17.— minimum. Bij langdurig verblijf wordt wel reductie verleend, maar niet veel: en in de groote steden nemen de groote hotels eenvoudig geen maand-abonnementen meer aan, maar laten zij het gewone dagtarief betalen!

Ook de tafel in de hotels is er in de laatste jaren niet op vooruitgegaan; men heeft er den slag te pakken gekregen om er zooveel mogelijk uit te kloppen, onder het motto: algemeene duurte.

Inderdaad zijn verschillende levensmiddelen zeer in prijs gestegen.

Voor elke plaats gelden natuurlijk locale prijzen, maar over het algemeen kan ik toch een klein idee geven door de volgende cijfers, markt Weltevreden:

20 cent een kattie aardappelen (vroeger 6 à 10 cent); *f* 16.— een picol rijst; *f* 4.— een blik petroleum (vroeger *f* 2.50); 70 cent een kattie suiker (een half jaar geleden was de suiker hier voor *f* 5.— de picol = 100 kattie te koop!); 80 cent een flesch klapperolie (vroeger 35 cent); *f* 1.— een magere soepkip (vóór den oorlog 35 cent); 80 cent een blikje melk; 7 cent een ei (vroeger 3 à 4 cent); enz. enz.

En het schijnt dat de prijzen met den dag nog steeds stijgen, te oordeelen tenminste naar de klachten en zuchten van de huismoeders! Ook het artikel linnengoed is enorm in prijs toegenomen. En men zegt, dat het sluiten van den vrede en de daarmede gepaard gaande opleving van handel en uitvoer de vooruitzichten hier nog duurder zullen maken. Hoe het zij, wanneer ik mijne herinneringen raadpleeg van de winters van 1918 en 1919 met al zijne regeerings ditjes-en-datjes...... dan blijf ik bij mijn eersten indruk (opmerkingen No. VIII, slot), dat Indië een Paradijs is, in materieelen zin, vergeleken bij het kille Noorden, dat ik Maart '19 verliet.

* * *

Alvorens nog iets mede te deelen omtrent Garoet, Solo en Semarang, zij het mij vergund even recht te zetten een verhaal, dat ik aantrof in dit blad van 1 Mei '19, onder „Sprokkels" LVII, waarin de schrijver H. van Vorden mijn naam noemt, in verband met een relaas in het *Soer. Handelsbl.* over een artikel dat ik getikt heb voor Tjokroaminoto over den trouw der Inlandsche bevolking ingeval van conflict met Japan.

Degene, die deze kwestie in het *Soer. Handelsbl.* behandelde, deed het voorkomen, alsof die verzekering van steun uit mijn schrijfmachine was gevloeid en dat Tjokroaminoto derhalve als een soort papagaai had gefungeerd.

De waarheid is echter juist andersom! Na een langdurig gesprek over den politieken toestand, waarin ook de houding van de S. I. ter sprake kwam voor het geval Japan iets zou uithalen (het was medio 1916), verzocht de heer Tj. mij om het besprokene in een kort artikeltje vast te leggen. Aan welk verzoek ik — daar ik over meer tijd beschikte dan hij. — gaarne voldeed. De inhoud bevatte dus z ij n e ideeën en n i e t — zooals in het *S. H.* vermeld — denkbeelden, door mij gesuggereerd. Ik vervulde in deze niets anders dan de rol van „tikker".

En in de tweede plaats een geruststellend woord aan de schrijvers van het ingezonden stukje in dit blad van 8 Mei, waarin geprotesteerd werd tegen eene insinuatie(?) aan het adres van de congressen van het Indonesisch Verbond van Studeerenden. En zulks naar aanleiding van het door mij aan boord van de „J. P. Coen" g e c o n s t a t e e r d e feit (hetgeen ook door de op die boot reizende Indiërs werd geconstateerd!......), dat de meeste jonge Hollanders informeerden naar de salarissen, levensstandaard, enz. en uitrekenden over hoeveel jaar zij voldoende „idealen" thuis zouden brengen.

Toen ik daaraan de opmerking vastknoopte, dat het beter was om zulks dan ook op congressen e. d. maar liever ronduit te erkennen, dacht 'k niet speciaal aan het I. V. v. St., maar bedoelde ik politieke congressen in het algemeen.

Overigens begrijp ik niet goed, dat de heeren Leyds, Zeilinga en Wink over die ontboezeming zoo warm liepen! Zij gaan toch niet naar Indië om malaria-muskieten te vangen?

Ik geloof niet, dat een Hollander zich behoeft te schamen, wanneer hij — zooals ik ronduit aan mijne Indonesische vrienden vertelde — naar Indië gaat omdat hij het daar materieel veel beter heeft dan in Holland! En ik geloof niet, dat één Indiër hem daar ook maar een háár minder om zal aanzien!

Negentig procent — zoo niet meer — van de Hollanders gaat naar Indië om geld te verdienen en het zoo mogelijk later in Holland te verteren. Het spreekt vanzelf, dat tot die tien andere procent hoofdzakelijk ambtenaren behooren, wier traktementen niet van dien aard zijn om erg veel over te houden...... dit tot geruststelling van de heeren Leyds e.a....... en dat er onder die tien en onder die negentig procent tegenwoordig ook gevonden worden, die tevens met hart en ziel zullen medewerken aan de verwezenlijking van den harte-wensch van de „eigenlijke" bewoners...... hun zelfstandig en onafhankelijk Indië ......dat is een bijkomende omstandigheid, die de Indiërs dankbaar op den koop toe kunnen nemen!

Wat niet wegneemt, dat zij hun ideaal alleen door e i g e n kracht, door e i g e n strijd en na taai verzet van de Hollandsche „bezittende" koloniale mogendheid zullen moeten bereiken.

Weltevreden, 15 Juli 1919.

H. J. VERMEER.

Vijftiende Jaarverslag, over 1918, der N.V. „Boeatan".

(Heulstraat 19, Den Haag).

Uit het finantieel verslag blijkt, dat de vennootschap evenals het vorige jaar een verlies van plm. *f* 3000.— geleden heeft.

De ongelukkige tijdsomstandigheden zijn wederom van invloed geweest, zoodat een verminderde omzet in het winkelbedrijf heeft plaats gehad en er zoo goed als geen goederen uit Ned.-Indië ontvangen werden.

't Is te hopen, dat een meer geregelden toestand spoedig zal intreden om de zaken tot nieuw leven te brengen.

De onkostenrekening bleef stijgende, ook al als een gevolg van de moeilijke tijdsomstandigheden.

Het kapitaal bleef ongewijzigd op *f* 30.000.—. Nieuwe aandeelen werden niet geplaatst, doch hopen wij hierin op hulp van welwillende Nederlanders, die voelen voor het Inlandsch Kunsthandwerk.

Verder verwijzen wij naar de hierbijgaande winst- en verliesrekening met de daarbij behoorende Nota van Toelichting.

In onze tentoonstelling- en verkooplokalen, Heulstraat 19, Den Haag, bevinden zich nog steeds tal van verschillende artikelen op het gebied van de Inlandsche huisvlijt en kunstnijverheid uit Nederlandsch Oost en West Indië, zooals fraaie batik- en weefstukken, artikelen van geciseleerd en geslagen koper, produkten van vlecht- en houtsnijarbeid, fijn naald- en kantwerk, enz. Uit West-Indië o.a. zeer fraai borduurwerk. De Curaçaosche spreien door H. M. de Koningin-Moeder als geschenk voor H. M. de Koningin besteld, zijn naar wensch uitgevallen. Dergelijk werk kan worden nabesteld.

Wij doen nogmaals een beroep op de belangstelling van allen, die voelen voor het doen herleven, onder gunstiger omstandigheden, van Indische kunstnijverheid en huisvlijt. Dat zij toch allen dikwijls in Boeatan komen kijken!

Nogmaals brengen wij in herinnering, dat „Boeatan" een vereeniging is, die in Europa afzetgebieden zoekt voor bovengenoemde artikelen. Maar de tusschen-

personen, de schakels, de z.g. „Boeatan-Commissies", die in N.-I. gevormd zouden worden om met ons samen te werken tot bereiking van het doel, laten nog op zich wachten. Nu de geregelde verbinding met de overzeesche gewesten zich langzamerhand herstelt, hopen wij, dat eindelijk tot stand zal komen: „een organisatie in N. I., die het kunsthandwerk, in den „vorm van huisvlijt, op allerlei wijzen aanmoedigt, „voor geregelden aankoop en nabestelling zorgt, liefst „gesteund door een eenigszins officieel centrum", zooals wij reeds schreven in ons verslag over 1912.

Volkomen onderschrijven wij de volgende veertien punten, opgesteld in de Jaarvergadering van den Bond van Nederlandsch-Indische Kunstkringen, begin Aug. j.l. te Djocjakarta gehouden:

1. De volkeren van Insulinde hebben over het algemeen veel begaafdheid voor versierende kunst; gevoel voor vlakverdeeling en voor karakteristieke siervormen, voor lijn en voor kleur bezitten zij in hooge mate.

2. Doordat, evenals in groote Europeesche kunsttijdperken, kunst en handwerk hier nog één zijn, bestaat er overeenstemming tusschen voorwerp en versiering en is de kunst van zeer praktische beteekenis.

3. De kunsten bloeiden hier vooral onder het feudaal regime, doordat de landsgrooten kunstnijveren aan hun huis verbonden.

4. Door het langzamerhand verminderen van de economische kracht van de zelfstandige hoofden en de nog onvoldoende organisatie van de inlandsche maatschappij, wordt, aangezien het ambtelijk regime aan de beteekenis van de volkskunst weinig aandacht geeft, de bestaansmogelijkheid van verschillende uitingen steeds meer beperkt.

5. Het tegenwoordige onderwijs, vooral het lagere, dat met de leerkrachten uit de 19de eeuwsche Nederlandsche maatschappij hierheen is overgebracht, houdt, als regel, geen rekening met den aangeboren aanleg voor sierkunst van de landskinderen.

6. Onderwijs, dat daarin te kort schiet, werkt ontbindend, omdat het door het ontkennen van het bestaan dezer volkskracht, de aandacht van het volk verwijdert van zijn beste cultureel bezit.

7. Dat tot heden in Ned.-Indië geen ernstige maatregelen zijn getroffen om eene zoo sterke begaafdheid des volks te ontwikkelen en in nieuwe banen te leiden, kan eensdeels worden aangemerkt als een tekortkoming van de overheid, anderdeels als een gebrek aan besef bij het volk zelf, dat zijn verlangens in die richting niet voldoende kenbaar maakte of organiseerde.

8. Het pogen om in Indië een nijverheid te doen ontstaan — naast die, welke verband houdt met den landbouw — kan niet voeren tot harmonische maatschappelijke verhoudingen, wanneer de opleiding daartoe geen rekening houdt met den in het volk levenden aanleg en met zijn artistieke overlevering.

9. De kracht van het Indische kunsthandwerk ligt meer in het gevoel voor versiering van zijn beoefenaars dan in de afwerking, de vakkennis laat thans dikwijls veel te wenschen over, vooral bij het construeeren en samenvoegen van houten of metalen deelen.

10. Goed kunstnijverheidsonderwijs zal zich vooral moeten richten op het bijbrengen van constructieve en technische kennis en economisch begrip: het zal de oude, overgeleverde kunstvormen moeten eerbiedigen en voorzichtig leidend de mogelijkheid moeten voorbereiden, waardoor de oude geest en begaafdheid zich opnieuw kan uitspreken, in harmonie met de wordende maatschappij.

11. Het is daartoe echter niet voldoende, dat aan een zeker aantal menschen een kunstvak wordt geleerd, de geheele toekomstige maatschappij dient doordrongen te worden van de hooge waarde van kunst van eigen land als cultuur-uiting, opdat men voor voorwerpen van dagelijksch gebruik zich niet vergape aan minderwaardig importgoed, doch voldoende critisch vermogen bezitte om in deze het kaf te scheiden van het koren.

12. Daarom dient het geheele onderwijs doortrokken te worden van den geest van eerbied voor eigen aard en eigen schoon, waartoe een doeltreffend teekenonderwijs op alle scholen, en in het bijzonder voor toekomstige bestuurs-ambtenaren, Hoofden en onderwijzers, zeer veel kan bijdragen.

13. Omtrent de economische bestaansmogelijkheid van een eigen kunstnijverheid zij gewezen op de zeer groote geldswaarde aan porcelein, aardewerk, metaalwaren, textiele artikelen, enz. welke jaarlijks ingevoerd, dan wel door ingevoerde werkkrachten hier wordt vervaardigd (houtbewerking) en waarvan een groot gedeelte ongetwijfeld gemaakt zou kunnen worden door kinderen des lands.

14. Op grond van het bovenstaande moet het urgent worden geacht, dat de maatschappij toont de cultureele en economische waarde te begrijpen van de in het volk sluimerende talenten, en dat de Regeering steun verleent aan ernstig bedoelde pogingen om deze talenten te ontwikkelen ten nutte van de komende samenleving."

Dit zijn nagenoeg de zelfde argumenten, die wij niet alleen in onze achtereenvolgende jaarverslagen, maar ook elders, waar 't maar te pas kwam, telkens te berde brachten.

De plaats door het overlijden van den heer A. H. Huart in den Raad van Beheer van „Boeatan" opengevallen, werd door zijn broeder, den heer W. N. M. Huart, hoofdambtenaar bij het Departement van Marine alhier, ingenomen.

Andere mutaties kwamen niet voor.

Mogen wij hoopvol het nieuwe jaar ingaan?

De Raad van Beheer,

G. VAN BERESTEIJN—TROMP, Voorzitster.
C. P. J. BLOK, Secretaris.
W. N. M. HUART, Thesaurier.
H. W. ZILCKEN—VAN BAAK, Lid.

BALANS
der N. V. „Boeatan" te 's-Gravenhage.
per 31 December 1918.

1.	Aandeelen in portefeuille	*f* 4600.—
2.	Beleggingen	„ 9427.51
3.	Winkelgoederen	„ 5778.94
4.	Goederen in commissie	„ 165.15
5.	Kassa	„ 249.42
6.	Scheurleer & Zoonen	„ 578.47
7.	Diverse correspondenten	„ 942.12½
8.	Inventaris	„ 1.—
9.	Publicatiën	„ 1.—
10.	Verliessaldo	„ 9388.29½
		f 31131.91

1.	Kapitaal	*f* 30000.—
2.	Diverse consignatarissen	„ 1131.91
		f 31131.91

VERLIES- EN WINSTREKENING 1918.

1.	Onkosten	*f* 3706.69
2.	Koersverlies Effecten	„ 871.36½
		f 4578.05½

1.	Verkoop winkelgoederen	*f* 529.42½
2.	Commissie	„ 272.45
3.	Intrest	„ 439.15
4.	Verlies	„ 3337.03
		f 4578.05½

Goedgekeurd in de Alg. Vergadering van 28 Juni 1919.

G. VAN BERESTEIJN—TROMP, Presidente.
W. N. M. HUART, Thesaurier.

Nota van Toelichting bij de verantwoording over 1918.

Winst- en verliesrekening. Het nadeelig saldo op 31 December 1918 bedraagt *f* 3337.03, dat met het nadeelig saldo over 1913 ad *f* 916.18½, over 1914 ad *f* 1802.77, over 1915 ad *f* 1164.91½, over 1916 ad *f* 365.84, over 1917 ad *f* 1801.55½, een totaal bedrag uitmaakt van *f* 9388.29½, waarmede de vennootschap hoofdzakelijk sedert de oorlogsjaren is achteruitgegaan.

Het bedrag van den omzet, waaromtrent wordt verwezen naar Bijlage F., was *f* 3011.27½ (*f* 2093.42½ E/R. en *f* 917.85 consign.), ongeveer 10 pct. minder dan in 1917;
tegen *f* 3354.43 (*f* 2659.13 E/R. en *f* 655.30 consign.) in 1917;
tegen *f* 4771.28 (*f* 3980.35 E/R. en *f* 790.93 consign.) in 1916;
tegen *f* 3615.52½ (*f* 2811.42½ E/R. en *f* 804.10 consign.) in 1915;
tegen *f* 4246.81½ (*f* 3483.82½ E/R. en *f* 762.99 consign.) in 1914;
tegen *f* 7688.62½ (*f* 5702.49½ E/R. en *f* 1986.13 consign.) in 1913;
tegen *f* 9486.76½ (*f* 7256.32 E/R. en *f* 2230.44½ consign.) in 1912.

De onkostenrekening beliep over 1918 *f* 3706.69, tegen in 1917: *f* 3446.40½; tegen in 1916: *f* 3314.58½; *f* 3286.22 in 1915; *f* 3548.74½ in 1914; *f* 3560.80 in 1913 en *f* 3589.89½ in 1912, zijnde circa 120, 103, 69, 90^6, 83^5, 46^3 en 37^8 pct. van den omzet.

De bijzonderheden omtrent de rekening Winkelgoederen zijn opgenomen in bijlage A, aangevende een volledige specificatie der rekening voor elke rubriek, waardoor is na te gaan, welk resultaat elk dier rubrieken heeft opgeleverd. Er is een winst gemaakt van *f* 529.42½, tegen *f* 982.52½ in 1917, tegen *f* 1770.23 in 1916, *f* 1744.55 in 1915, *f* 723.11 in 1914, *f* 3229.55½ in 1913 en *f* 3142.28 in 1912.

Op commissierekening werd een voordeelig saldo van *f* 292.45 verkregen, voortspruitende uit den verkoop in commissie van goederen van diverse consignatarissen.

Uit Bijlage A valt verder te constateeren, dat in 1918

door de vennootschap werd aangekocht voor ƒ 769.80. In 1917, 1916, 1915, 1914, 1913 en 1912 bedroegen die aankoopen resp. ƒ 348.49, ƒ 452.80, ƒ 579.55, ƒ 1331.90, ƒ 3156.51 en ƒ 3540.50.

Aan vrachten, inkomende rechten en uitgaven tot betere verkoopbaarmaking drukken daarop thans ƒ 104.84, ƒ 81.72½ in 1917, ƒ 155.04½ in 1916, ƒ 143.09½ in 1915, ƒ 344.16½ in 1914, ƒ 367.04½ in 1913 en ƒ 240.67 in 1912, overeenkomende met ± 13⁶, 18.34², 24⁶, 25⁶, 11⁶ en 6⁸ pCt. van den aankoop. De aankoopen zijn ook in het jaar 1918 zoo laag, omdat onder de tegenwoordige tijdsomstandigheden geen goederen uit Indië ontvangen worden.

De taxatie van het restant winkelgoederen op ultimo December 1918 geeft aan ƒ 9631.59½ (ƒ 10722.90½ in 1917, ƒ 13032.54½ in 1916, f 15522.94½ in 1915, ƒ 16017.63 in 1914, ƒ 17825.39 in 1913 en ƒ 15706.45 in 1912. De balanswaarde werd ook thans weder op 60 pct. van de getaxeerde verkoopwaarde vastgesteld. De gedetailleerde inventaris van de restanten is ter beschikking van de commissie van onderzoek. Aan rente kon dit jaar worden gekweekt een som van ƒ 439.15, tegen ƒ 450.62 in 1917, tegen ƒ377.01 in 1916, ƒ 411.03 in 1915, ƒ 405.64 in 1914, ƒ 330.22 in 1913 en ƒ 226.92 in 1912.

Bijlage B geeft een specificatie van de onkostenrekening tot een bedrag van ƒ 3706.69. Bijlage C geeft de bedragen aan, door de Vennootschap nog schuldig aan diverse consignatarissen ad ƒ 1131.91; de afrekening zal plaats hebben, zoodra meerdere zekerheid dan thans bestaat, dat de gelden hunne bestemming buitenslands bereiken.

Op Beleggingen Bijlage D. is een nadeelig koersverschil te constateeren van ƒ 871.36½, waarbij wordt opgemerkt, dat één 4 pct. obligatie groot ƒ 1000.— van de Stoomvaart Mij. „Nederland'' voor Bankgarantie ten behoeve der N.O.T. tijdelijk is gedeponeerd bij de firma Scheurleer en Zoonen alhier.

De hoofden Inventaris en Publicatiën gingen ook thans voor ƒ 1.— op nieuwe rekening over. Het saldo in kas op 31 December 1918 bedroeg ƒ 249.42, overeenkomende met het kasboek van de Directrice op dien datum; bedoeld kasboek, alsmede de aanwezige effecten, zijn aan de commissie van onderzoek vertoond.

Bijlage E betreft de bedragen door diverse correspondenten nog aan de vennootschap verschuldigd tot een bedrag van ƒ 942.12½. Omtrent het te goed in kas in den boedel van wijlen den heer G. K. B. Agerbeek ad ƒ 20.88, werd van de familie, tot wie wij ons in 1916 met een verzoek om teruggave of tot opname in het saldo van den heer A. H. B. Agerbeek te Taloe hadden gewend, niets vernomen.

Op Bijlage G komt voor de rekening met de heeren Scheurleer en Zoonen alhier, sluitende met een bedrag in ons voordeel van ƒ 578.47. Van de in commissie gegeven goederen is ƒ 165.15 op nieuwe rekening overgebracht. Het kapitaal der venootschap bleef ongewijzigd op ƒ 30.000.—.

Eene vergelijking van de cijfers van omzet en voorraad doet zien, dat de oorlogstoestand nog steeds in bedenkelijke mate het bedrijf van de venootschap belemmert, terwijl de onkostenrekening een geleidelijke stijging vertoont, als gevolg van hoogere uitgaven voor de behoeften der vennootschap.

Moge ook hier de wensch geuit worden, dat het weder intreden van geregelde toestanden den wederopbloei van onze vennootschap, gepaard aan eene op haren weg liggende uitbreiding van haar bedrijf tengevolge moge hebben.

's-Gravenhage, April 1919.

Voor den Raad van Beheer,

G. VAN BERESTEIJN—Tromp, Presidente.
W. N. M. HUART, Thesaurier.

Persoverzicht.

In de Telegraaf van 2 Sept. lezen wij:

KENTERING?

Het terugtreden uit de Indische vereeniging „Insulinde'' van den heer Douwes Dekker als secretaris-redacteur en het zich weder vestigen te Bandoeng, waarvan we in ons avondblad van 5 Augustus j.l. melding maakten, geeft ons aanleiding te vermoeden, dat er in den boezem van „Insulinde'' een kentering is ingetreden.

Verschillende factoren stuwen, o.i., in die richting en het zou ons geenszins verwonderen, als reeds binnenkort de sporen zich daarvan aan ons vertoonden. Een der meest sprekende feiten is wel het „toevallige'' verband, dat er bestaat tusschen de Polax Hardjokwestie, ten gevolge waarvan Douwes Dekker onder politie-toezicht werd gesteld en zijn ontslag-aanvrage uit het hoofdbestuur van Insulinde. Op grond van zijne vroegere verklaring, dat hij na de congresdagen van Insulinde het voornemen had tot aftreden, zouden we kunnen aannemen dat werkelijk gezondheidsredenen hem tot dat besluit noopten, doch waar de heer D. D. zich nimmer zeer aan gezondheids-overwegingen heeft laten binden, zoeken we 't dan ook ditmaal dieper. Hij en de heer v. d. Kasteele, beiden lid van het hoofdbestuur, staan — zooals bekend — onder politie-toezicht. Confrère Dr. Tjipto maakt het den laatsten tijd in zijn vurigen ijver ook wel wat al te bont. Zij zetten den boel wel wat al te veel op stelten en in stede te winnen aan kracht en sympathie, verliezen ze en hebben nagenoeg de geheele Indische burgerij tegen zich in 't harnas gejaagd. Dat hebben zij natuurlijk even goed waargenomen als een ieder ander en niet onmogelijk lijkt 't ons, dat ze zich zelven nu een halt hebben toegeroepen. Inziende, dat zij niet op den goeden weg zijn, hebben zij den ouden verlaten. D. D. één der hoofdfiguren — reeds sedert jaren — trekt zich voorgoed terug om in de Preanger bergen genezing te zoeken voor zijn kwaal. Hij kan 't veilig doen!

Nu hij met vereende krachten 't schip op strand heeft gezet lijkt dit ons zelfs voor het oogenblik de meest wenschelijke stap. Hij doet een beslist verstandigen zet, want waar hij in de Indische politiek nimmer le beau rôle heeft gespeeld, en daardoor het publiekvertrouwen heeft verloren, kan zijn actie onder het intellectueel gehalte der massa géén invloed meer hebben. Niet ten goede, noch ten kwade. Rest dus de onontwikkelde massa. En D. D. beschikt ten slotte nog over te veel gezond verstand om niet in te zien, dat er van hèn niets te verwachten is.

Deze retraite van D. D. zal haar essentieele werking op Insulinde zeker niet missen. 't Is nù alléén nog de vraag, welke richting zal de vereeniging thans inslaan en zal zij tegenover hare leden kracht genoeg bezitten om in haar nieuwen koers den wind in de zeilen te houden?

De correspondent van hetzelfde blad schrijft uit Weltevreden, 28 Aug. j.l.: „Het hoofdbestuur der Vereeniging Minahassa beklaagt zich over de onderdrukking van het politieke leven der mindere militairen. Het eischt vrijlating in de behartiging der belangen van de Minahassars en dreigt een anderen weg in te slaan, waarvan het gevolg zal zijn, dat het Indische leger mettertijd van uitsluitend Europeesche samenstelling zal zijn. Eenige militairen in de Minahassa weigerden een re-engagement.''

* * *

In de „Nieuwe Courant'' van 2 Sept. j.l. schrijft haar bijzondere correspondent N. S., 19 Juli, over „Den Volksraad en het Financieel Beleid''.

„De behandeling van de begrooting voor het jaar 1920 is afgeloopen. Verleden jaar gold de belangstelling hoofdzakelijk het departement van Onderwijs. Thans waren het belangrijkste gedeelte van de begrootingsbehandeling de besprekingen over de afdeeling financiën, en daar was dan ook alle aanleiding toe.

De begrooting voor 1919 heeft niet voldaan aan den eisch van een juist financieel beleid, aangezien geen evenwicht is gehouden tusschen de gewone uitgaven en inkomsten. Men heeft hierin onder den drang der tijdsomstandigheden moeten berusten, maar het gevolg is, dat thans ingrijpende maatregelen noodig zijn om tot het rechte pad terug te keeren. Er moet gezorgd worden voor een belangrijke stijging der middelen en blijkens het ontwerp voor 1920 is dan ook gerekend op 51 millioen aan jaarlijks terugkeerende nieuwe inkomsten en 10 millioen aan tijdelijke belastingen.

De 10 millioen zullen worden gevonden door een tijdelijke belasting op suiker en kina en de 51 millioen door uitvoerrechten op stapelproducten geraamd op 39 milioen, verhooging accijns kerozine en benzine 4,2 mill., verhooging accijns en invoer gedistilleerd 1 millioen, verhooging lucifers-accijns 3 mill., verhooging invoerrechten 6.8 millioen, vervoerbelasting 3 millioen, petroleumbelasting 2 millioen.

De heer Cramer maakte terecht bezwaren tegen een verhooging van invoerrechten, welke praktisch zou neerkomen op een verhooging van de prijzen der eerste levensbehoeften van de Inlandsche bevolking. De Volksraad steunde hem echter niet en zijn amendementen om deze te verminderen en de belasting op suiker te verhoogen werden met een vrij groote meerderheid verworpen. De directeur van Financiën had dan ook medegedeeld, dat de winst van de suikerinrustrie voor het jaar 1920 geraamd was op ongeveer 175 millioen en dat hiervan in totaal ongeveer 70 millioen belasting geheven zou worden, hetgeen ruimschoots voldoende is.

Het waren voornamelijk de voorgestelde uitvoerrechten op stapelproducten, welke aanleiding gaven tot een principieel debat tusschen den heer Gerritzen, den directeur van de Javasche Bank als vertegenwoordiger van het Europeesche grootkapitaal eenerzijds en den heer Sastrowidjono, een der Boedi-Oetomo-leden, als vertegenwoordiger van het algemeen Indisch belang anderzijds.

Ook de wijze, waarop de belastingdruk over de verschillende bevolkingsgroepen verdeeld was, achtte spreker in hooge mate onbillijk. Het ging niet aan, zoo meende hij, de meerdere inkomsten hoofdzakelijk te doen opbrengen door de Europeanen en Vreemde Oosterlingen, die slechts 2 pCt. van de totale bevolking uitmaken. Volgens een berekening in de „Indische Financier'', waarnaar de heer Gerritzen verwees zouden namelijk van de 68 millioen welke in 1920 meer moest worden opgebracht, 48 millioen moeten komen uit de zakken der niet-inlanders en slechts 20 millioen uit de zakken der Inlanders, welke 98 pCt. der totale bevolking uitmaken.

Spreker gaf een opsomming van de belastingen, welke thans reeds door de Europeesche ondernemingen worden opgebracht en uitte de vrees, dat als in deze richting wordt voortgegaan en ook nog uitvoerrechten worden geheven, het Europeesche kapitaal er van zal worden afgeschrikt, in deze landen belegging te zoeken.

De directeur der Javasche Bank meende dan ook de heffing van de voorgestelde uitvoerrechten ernstig te moeten ontraden.

In tegenstelling met den heer Gerritzen, hield de heer Sastrowidjono, die zich op het standpunt van het algemeen Indisch belang plaatste, een warm pleidooi voor den nieuwen koers in de belastingspolitiek, zooals door de Regeering met de heffing van uitvoerrechten werd ingeslagen.

De vertegenwoordiger van Boedi Oetomo erkende volkomen het groote belang van het Europeesche kapitaal voor de ontwikkeling van Indië en sprak de hoop uit, dat dit kapitaal ook in de toekomst zal blijven toevloeien. Spr. meent echter, dat de groote voordeelen uit Indië door dat kapitaal getrokken niet in evenredigheid zijn met de diensten tot nu toe aan de Indische gemeenschap geleverd. Een hoogere belasting acht hij dan ook volkomen billijk.

Dat de thans geheven belastingen op de Europeesche bedrijven reeds zoo hoog zouden zijn, dat voor verminderde kapitaal-toevloeiing gevaar zou bestaan, meende spr. te moeten betwijfelen en hij verwees tot stijving van zijn meening naar een bij een andere gelegenheid door den heer Van der Linde gedane opgave van in oorlogsjaren uitgekeerde dividenden. De heer Sastrowidjono richtte zich voornamelijk tegen de opmerkingen door den heer Gerritzen en ook door andere vertegenwoordigers van het Europeesch kapitaal gemaakt, n.l. dat het onbillijk zou zijn, dat de groep van Europeanen en vreemde Oosterlingen het grootste deel van de belasting opbrengt.

Spr. toonde zeer terecht aan, dat een dergelijke opmerking eenzijdig was en dus onjuist. Om dit te bewijzen schetste hij de bijzondere koloniale economische verhoudingen, welke ten gevolge hebben, dat rassentegenstellingen met klasse-tegenstellingen samenvallen.

De door den heer Gerritzen genoemde groepen Europeanen en vreemde Oosterlingen vertegenwoordigen in economischen zin tevens het grootkapitaal en den middenstand en deze twee standen samen, welke overal ter wereld het kleinste deel van de bevolking uitmaken, brengen overal het grootste deel van de belasting op.

Dat dit speciaal in Indië een onbillijkheid zou zijn, omdat die standen niet-inheemsch zijn, acht spr. een opvatting, welke geheel uit den tijd is en nog zweemt naar een verouderde exploitatiepolitiek.

Het verschil in opvattingen tusschen de twee uiteenloopende richtingen is in de hierboven weergegeven redevoeringen duidelijk tot uiting gekomen.

De Javaansche spreker legde den nadruk op de eenheid van het economisch verkeer, beschouwde het vraagstuk, als een vraagstuk over een onderdeel van de Indische gemeenschap.

De directeur van de Javasche Bank beschouwde het vraagstuk als een vraagstuk betrekking hebbende op een Europeesch belangen-enclave. Hij differentieerde de Europeesche ondernemingen uit het totale economische leven en wenschte voor deze een speciale behandeling wegens hun niet-inheemsch karakter.

Het verschil tuschen de moderne en de verouderde koloniale politiek is dus ook bij de behandeling van deze begrootingsafdeeling weer sterk naar voren gekomen.''

Stemmen uit de Eur. pers in Ned.-Indië.

Arbeids-commissie of Stakings-commissie.

Het *Soer. Hbld.* wijdt zijn aandacht aan de in het begin dezes jaars ingestelde arbeids-commissie, al verwacht het van den arbeid dier commissie niet meer dan van zoo menige Nederl. staatscommissie, die met veel luister ingesteld veelal roemloos verdween. Toch mag de Arbeids-commissie op de algemeene sympathie aanspraak maken.

Op haar program staan dan ook enkele punten, die dringend regeling behoeven naar de meening van ieder, ,,die een open oog heeft voor de belangen, zoowel van den werkgever als van den werknemer, waar deze rechtstreeks verband houden met de economisch-natuurlijke factoren, waaronder de welvaart van een land zich ontwikkelen kan.''

Als echter het communiqué der Arbeidscommissie zegt: ,,Het einddoel zal moeten wezen een soortgelijke wettelijke regeling als in Holland en een verhouding tusschen werkgevers en werknemers met de arbeidsovereenkomst als basis'', dan wenscht het blad een waarschuwing te doen hooren tegen deze navolging van het Westen, die op zoo velerlei gebied voor de koloniën noodlottig gebleken is. Meer dan ooit is die navolging gevaarlijk, waar het arbeidsvraagstukken betreft, met welker oplossing de welvaart van het volk en de voorspoed van het land staat of valt.

De Nederl. arbeidswet gaat uit van het beginsel, dat de werkman dient beschermd te worden en niet de patroon en dat de verhouding uitsluitend beheerscht moet worden door de bepalingen van het burgerlijk recht.

In een ethisch voldoend ontwikkelde maatschappij zullen zeker de grondslagen der Nederlandsche wetgeving een juiste oplossing der verschillende arbeidskwesties geven. Voor een kolonie, waar met arbeiders van Aziatische afkomst gewerkt wordt, is ze onvoldoende te achten. In het Westen heeft zich een werkmansstand gevormd, die voldoende ontwikkeld is om te begrijpen, dat een aangegane verbintenis dient te worden nagekomen.

In de binnenlanden van Java ontbreekt een eigenlijke werkmansstand, terwijl de Inl. als regel weinig voelt van verantwoordelijkheid tegenover den patroon, wien het des te meer moeite kost den Inl. te overtuigen van zijn plicht om een eenmaal aangegane overeenkomst na te komen, sinds deze beter op de hoogte kwam van de straffelooze wijze, waarop hij den Europeeschen werkgever kan dupeeren.

Elke industrie eischt bedrijfszekerheid en het tijdstip is nog ver, dat het Inl. volk begrijpen zal, welke beteekenis de factor arbeid bezit in sociaal-economischen zin en als voortbrenger voor de gemeenschap en daardoor iets begrijpt van de verplichtingen, waardoor hij als werkman gedwongen wordt.

De Arbeidscommissie neme dan ook vooral niet het standpunt in, dat alleen de Inl. werklieden beschermd dienen te worden tegen de kwade praktijken der industrieele ondernemers en dat de laatsten geen bescherming noodig hebben.

De kwestie der maximum- en minimum-loonen eischt eveneens uitgebreide studie en omzichtig handelen. De commissie schijnt ruime grenzen te willen trekken, ,,wat eer lichtzinnig dan voorzichtig'' dient genoemd te worden, daar de wet van vraag en aanbod er door beheerscht zal worden en de emigratie naar de Buitenbezittingen er rechtstreeks verband mee houdt.

Terwijl de regeerings-commissie voor den arbeid de regelingen overweegt, ,,welke den Arbeid tot een zegen voor land en volk kunnen maken, overweegt een belangrijk door kwade politiek gemeen bedorven deel van datzelfde volk, op welke wijze de Staking de welvaart van het land den zwaarsten slag kan toebrengen.''

En dan wijst het blad op het gewroet van Tjokroaminoto in den Oosthoek en op de maatregelen door de administrateurs der suikerfabrieken genomen om op een staking voorbereid te zijn. Vreezende wellicht, dat evenals in het Modjokertosche, de bevolking zich van den S. I. zou wenden, tracht hij nu het volk aan te zetten om de sawahs niet dan tegen bovenmatige prijzen aan de suikerfabrieken te verhuren.

In de landbouw-industrie evengoed als bij de gouvernements-instellingen is de staking het uitverkoren strijdmiddel van den Inlandschen werknemer.

Het blad meent, dat de instelling van een stakings-commissie, die alle gevolgen onder de oogen zou hebben te zien, welke aan stakingen in haar diensten en in de groote particuliere bedrijven verbonden zijn, veel dringender noodig was dan een arbeidscommissie, hoe grootsch en moeilijk een taak voor haar ook weggelegd is.

Javanen in het Buitenland.

De *Deli Crt.* deelt een en ander mee over een onderhoud, dat haar redactie had met den hr. Bosschart, die een dienstreis naar Nieuw-Caledonië en de Nieuwe Hebriden gemaakt heeft, om verslag uit te brengen over den toestand der daarheen geëmigreerde Javanen in verband met nieuwe aanvragen tot aanwerving van arbeiders op Java.

Op Nieuw-Caledonië, zes dagen stoomens van Sydney gelegen, werken 1500 Javaansche contractarbeiders en op de Nieuwe Hebriden, nog twee dagen stoomens oostelijker gelegen, een 85-tal, die daar van Nieuw-Caledonië zijn heengevoerd.

Sinds 1907 zijn aan de Britten en Franschen op de Hebriden gelijke rechten toegekend, zoodat men er een volledig Fransch en een Engelsch bestuur aantreft, met een gemengde rechtbank, van welke Mr. Goeman Borgesius, een Nederlander, voorzitter is, en die daarbij zetelt tusschen den witgepruikten Engelschen en een rood-getogaden Franschen rechter.

Nieuw-Caledonië is rijk aan mineralen, vooral nikkel, kobalt, ijzer, goud, e.a., maar de grond vertoont er het Australisch karakter. De bodem is bij uitstek geschikt voor veeteelt en paardenfokkerij, zoodat er dan ook 3 groote conservenfabrieken bestaan, terwijl voor een en ander veel arbeidskrachten noo-

dig zijn, die het eiland zelf niet oplevert. De 25.000 inboorlingen toch leven teruggetrokken in de bergen, staan op een lage trap van ontwikkeling en gelijken veel op de Alfoeren.

Vroeger voorzag men in de behoefte aan arbeidskrachten door arbeiders uit Tonkin, maar sedert de laatste jaren door invoer van Javanen en Japanners, van wie er 3500 als vrije arbeiders werken. Onder de 19.000 Europeanen zijn nog veel gedeporteerden, hoewel sedert een jaar of 18 de deportatie is stop gezet.

Het eiland en de hoofdstad Noumea zijn zeer gezond. De Javanen werken er onder een koelie-contract, dat ze op Java aangaan met de Fransche Regeering voor den tijd van 5 jaar. Na 3 iaar zijn ze echter vrij om terug te keeren, waarbij de werkgever verplicht is, de koelies terug te zenden. De kosten van het indienstnemen en terugzenden van een contractant bedragen niet minder dan 1000 frcs., zoodat de werkgevers daar in heel wat ongunstiger conditie verkeeren dan ter Oostkust.

De arbeiders bedingen bij het contract vrije voeding, bestaande uit rijst, brood, groenten, vleesch, suiker, thee, enz., vrije huisvesting en vrije geneeskundige behandeling. De mannen verdienen bij het eerste contract 24 frcs. p. mnd. en de vrouwen 12 frcs.

Daar N.-Caledonië alleen klein-bedrijf kent, is de toestand der koelies er geheel anders dan op andere plaatsen. Taakloon bestaat er niet, een werkbaas houdt toezicht, doch klapzaken of ernstige conflicten komen er niet voor.

Op de boerderijen gebeurt het vaak, dat de koelies met den eigenaar mee-eten, terwijl men ze tot uitstekende winkelbedienden heeft opgeleid, die U in 't Fransch te woord staan. Ze verdienen dan echter ook 80 en 90 frcs. per maand.

Is het eerste contract geëindigd, zoo gaan ze een nieuwe verbintenis aan voor 1 of 2 jaar.

Klachten komen slechts bij uitzondering voor.

Het toezicht op de contracten is in de hoofdstad opgedragen aan een ambtenaar van het Bureau de l'Immigration en op het land aan de „syndics", die aan de Nederl. marechaussees doen denken. Ze oefenen ook de functie van vrederechter uit en houden toezicht op de loonberekeningen der koelies, die in kleine boekjes bijgehouden, eens per 3 mnd. worden gecontroleerd en waarin ook het bedrag voor de terugzending in maandelijksche termijnen te goed geschreven wordt.

„Het gewone reëngagementsloon bedraagt 40 à 45 frcs. Na 6 jaar krijgen de immigranten vergunning tot „résidence libre" en dikwijls ziet men hen dan een stukje grond en huisje huren om katoen of andere gewassen te planten en een weinig vee te fokken. Enkelen hebben er dan zelfs een paar mooie Australische paarden bij en velen geraken op die manier tot eenigen welstand." Velen echter blijven den drang naar Java behouden.

Bij aankomst van den hr. Bosschart stonden veel Javanen hem op te wachten, daar het bekend geworden was, dat er iemand van hun eigen land gekomen was, die hun over de toestanden daar zou kunnen inlichten. Volgens den hr. B. was het den menschen aan te zien, dat het hun goed deed te voelen, dat ze niet in den steek werden gelaten.

Over het algemeen was men er zeer tevreden over de Javanen als arbeiders.

Nadat de hr. B. tal van Jav. arbeiders ondervraagd en de arbeidsomstandigheden had onderzocht, trad hij in onderhandeling met de Chambre d'Agriculture over verschillende verbeteringen. Het loon der vrouwen, die voortaan alleen vrije arbeidsters zouden zijn, werd gebracht op 18 frs. p. mnd.

Verder werd een arbeidspremie van 5 frcs. p. mnd. en per man ingesteld, te storten in een gemeenschappelijke kas, waaruit bij terugkeer naar Java den arbeiders een oververdiend bedrag zal worden uitgekeerd. Onmiddellijk werd een som van 15000 frcs. in die kas gestort.

Nawerk tot meer dan ¼ van den arbeidstijd werd afgeschaft, terwijl de arbeidstijd van 10 tot 9 uur teruggebracht werd.

Aan de klacht over de hooge prijzen der kleedingstukken werd tegemoet gekomen door te bepalen, dat vrije kleeding verstrekt zou worden.

De reden, dat de werkgevers zeer bereidwillig waren om aan voorstellen tot verbetering der toestanden te voldoen, is, dat ze tevreden zijn over den arbeid der Javanen en dat ze volstrekt afhankelijk zijn van Javaansche arbeidskrachten.

Wellicht staan de loonen er ook eenigszins onder den invloed van de hooge Australische loonen.

Ingezonden.

Een getrouwe lezer schrijft ons:

Geachte Redactie.

Juist had ik in het K. W. van 28 Aug. het stuk over scholen in Ned.-Indië gelezen, toen ik van mijn dochter een brief ontving, waarin ook over het onderwijs aldaar iets voorkomt. Ik vind dit samentreffen zóó merkwaardig, dat ik niet wil nalaten U mee te deelen wat zij schrijft. De in haar brief genoemde jongens zijn 10 en 6 jaar oud, de jongste is naar een „christelijke" school gegaan, omdat er in de andere geen plaats was.

„......N. maakt al heele thema's in 't Fransch. Ik sta verstomd, zooveel als dat kind in 3 weken op school er al van geleerd heeft.; 't gaat heel anders dan in mijn tijd. Hij vertaalt al heele zinnen, bijv.: de jongen en het meisje hebben een lei, een liniaal, een boek en een schrift. En zoo maakt hij thema's van 20 zinnen. Hij zegt, dat hij Fransch „zalig" vindt.

De dikke A. heeft op de christelijke school leeren vloeken als een grenadier! Om 't andere woord zegt hij: „godverdikkie", en hij is tegen mij erg „brutaal." Hij zegt, dat de juffrouw vertelt, dat Noach de zoon van God is en hoe Adam en Eva en Abel hebben geleefd. Ook had de juffrouw verteld, dat God een groot boek heeft, waar hij alles in opschrijft, als je zoet of stout bent. Van werkelijk iets l e e r e n, daar heb ik nog niets van gemerkt en we zijn erg benieuwd naar zijn eerste rapport.

Zoodra er op N.'s school een plaats in de 1e kl. open komt, sturen we A. daar naar toe.

De eerste keer, dat A. van Abel en Jozef ging vertellen, waren we een flauwte nabij van den lach, dat kunt ge U voorstellen. Ook vouwde hij zijn handen en deed z'n oogen stijf dicht en zei: „Zóó moeten we van de juffrouw doen, dat heet: bidden. 't Is een pasquil, 't jong begrijpt er geen lor van!

N. heeft elken dag een berg huiswerk te maken, vooral rekenen. Hij is aan de gewone en tiendeelige breuken; voor zoo'n klein jong heusch al te moeilijke sommen!......"

Misschien is 't bovenstaande wel wetenswaardig voor de lezers van het door U met zooveel toewijding geleide weekblad.

In het bovengenoemde stuk trof mij, dat er in zake school-uren, gymnastiek, wandelen, enz., geen onderscheid gemaakt wordt tusschen heet en koel klimaat. Wat men toch bijv. te Buitenzorg en Bandoeng door de kinderen kan laten doen, zal men te Soerabaja en Semarang wel moeten nalaten!"

Hoogachtend. N. M.

Suriname.

In het tweede Avondblad van *De Telegraaf* van 22 Augustus een onderhoud met den heer *Kasteleyn*, dat aan onze aandacht was ontsnapt.

Het is de bedoeling van het Suriname-Studie Syndicaat zijn rapport te publiceeren vóór de nieuwe begrooting van Suriname in de Staten-Generaal wordt behandeld.

Op de vraag hoe hij over den verkoop van de kolonie dacht, antwoordde de heer *Kasteleyn:*

„Daar ben ik tegen. Wij zijn een koloniale mogendheid en als wij nu een deel van onze koloniën gingen verkoopen, zou dat de meest krasse bekentenis van onmacht zijn. Welk een indruk zou dat maken! Men wijst wel eens op Denemarken, doch dan vergeet men, dat Denemarken geen koloniale mogendheid was en is. Denemarken heeft een klein bezit verkocht, maar toen hield het ook op koloniën te bezitten. Wij echter hebben nog méér koloniën behalve Suriname. En wanneer wij nu Suriname gingen verkoopen en daarmee erkenden, dat we als koloniale mogendheid hebben gefaald en geen kans zien verbetering te brengen, *zou het wel eens kunnen gebeuren, dat de mogendheden, ten opzichte van onze andere koloniën, soortgelijke conclusies gingen trekken.*"

„De heer Kasteleyn bedoelde blijkbaar, dat, als we een stuk van onze koloniën aan een andere mogendheid overdoen, het bezit van de rest (denk aan den Oost!) lang zoo secuur niet meer is. Een overweging, die stellig aandacht verdient."

„Bovendien", — vervolgde de heer Kasteleyn — ik heb onlangs nog eens gelezen van millioenen of milliarden, die Suriname bij verkoop zou opbrengen. Wie garandeert dat? Zeker, het is best mogelijk, dat in geographisch opzicht Suriname voor Amerika van héél wat meer beteekenis zou zijn dan het voor ons is en in economisch opzicht ook (denk b.v. aan den invoer van suiker), maar ik geloof, dat de stemming in Amerika anders is dan sommigen zich voorstellen. Ik geloof, dat verscheidene Amerikanen aldus redeneeren: als Nederland thans Suriname wil verkoopen, laat ons dan maar wachten tot dit er geheel van bevrijd wenscht te worden, zoodat de overdracht aan een andere mogendheid op zich zelf en alleen al, afgezien van den prijs, voor Nederland voldoende is. Dàn is het koopen heel wat voordeeliger dan thans. Zulke redeneeringen hoort men inderdaad in

Amerika. Maar Suriname is een vruchtbaar land en er is, naar mijn meening geen aanleiding voor ons om het te verkoopen."

Tot zoover het onderhoud.

* * *

Er zijn helaas ook in Suriname menschen — ook onder de kleurlingen — die niet ongaarne zouden zien, dat Suriname onder Amerikaansch bestuur kwam. Er zijn er zelfs enkelen, die daarvoor een soort propaganda voeren. Weten zij, voor zooveel zij kleurlingen zijn, wat zij doen? In een brief van den New-Yorkschen correspondent van de *N. R. Ct.* — zie het nummer van 28 Augustus, Avondblad B — lazen we, dat er gedurende het laatste jaar nog *eenige honderden* „lynch-partijen" voorvielen!

„Zou nu inderdaad — vragen wij met den schrijver van het artikel in het *Koloniaal Tijdschrift* van Augustus, getiteld: „De heer van Kol en „Home Rule" voor Suriname" — de bevolking van Suriname, in hoofdzaak gekleurden van Afrikaanschen en Aziatischen huize, het uiterst paternaal bestuur van Nederland willen ruilen voor een door de Amerikaansche zienswijze omtrent deze rassen beinvloede Washington'sche leiding?"

* * *

Gedurende het verblijf in Suriname van het Suriname-Studie Syndicaat verscheen er in het blad *Suriname* een reeks ingezonden artikelen, onder het hoofd „*Het Suriname Studie Syndicaat*". In die artikelen werden vele behartigenswaardige beschouwingen geleverd en tal van nuttige wenken gegeven, maar ook veel beweerd, waarmede wij ons niet kunnen vereenigen, zoo b.v. met zijn beschouwingen over den „boomenkweek of z.g. grooten landbouw".

In het laatste artikel, dat ons onder de oogen kwam — in het nummer van 11 Juli — zegt de schrijver in zijn vorige stukken te hebben aangetoond, waarom het als het vullen van het vat der Danaiden moet beschouwd worden, om in Suriname arbeiders aan te voeren, zonder dit werkvolk van meet af aan te dwingen om hun individueel productievermogen vele malen te vergrooten door het toepassen van moderne methoden. En dan wijst hij op het nut van den karbouw voor den landbouw.

„Iedere poging om het land tot welvaart te brengen door landbouw, zonder de hulp van karbouwen, is uitgesloten."

Dit wordt door den schrijver nader uiteengezet. Hij wijst o.a. op de hulp, die de karbouw den landbouwer zou kunnen verleenen bij het uittrekken van de overgebleven stompen in pas ontboscht land, een hulp „even groot als die van twintig gewillige en werkzame werklieden", waardoor de plantoppervlakte van zijn land twee maal zoo groot zou worden.

Kunnen — zouden wij willen vragen — bij het uithalen van die stompen geen ontploffingsmiddelen aangewend worden? Daardoor zou ook aan de karbouwen heel wat arbeid bespaard worden.

Schrijver heeft groote verwachtingen van veeteelt en rijstcultuur.

„Indien men dan ook hier inziet, dat Suriname welvaart kan bereiken door rijstplanten in het groot, dat men dan uit alle macht een rijzing van prijzen in de hand werke, want de welvaart van den landbouwer is de eenige factor welke ontbreekt. Begin met van hem een koopkrachtig individu te maken door hem in staat te stellen in zijn onderhoud te voorzien met behulp van zijn handen. Het komt er absoluut niet op aan of iemand, die een paar pond rijst in de week eet, daar een dubbeltje meer voor betaalt, maar het niet ontvangen van de waarde van zijn product maakt den landbouwer kregel en hij scheidt er eenvoudig uit met produceeren."

Hoe hem het ontvangen van die waarde te waarborgen, zegt de schrijver niet.

„Maar al is nu ook de toekomst van Suriname hoofdzakelijk afhankelijk van veeteelt en rijst, ik bedoel de toekomst van de eigenlijke kern van de bevolking, dan is hierbij in de eerste plaats op te merken, dat resultaten alleen kunnen verwacht worden van moderne methoden, welke de productieprijzen zullen reduceeren tot $\frac{1}{4}$ van thans."

Daarom het gebruik van de ploeg.

......„En indien men de Javanen, die men hier invoert, niet in de gelegenheid stelt om minstens te presteeren wat hun mogelijk is in hun goedkooper vaderland, zal men dezen lieden wederom op dezelfde wijze de moderne methoden afleeren, zooals dit plaats vond met de boeren, die men in 1845 invoerde, waarvan het nageslacht niet eens meer weet wat grootvader als hulpmiddel gebruikte, toen hij boerenknecht in Holland was."

De schrijver zou goed doen zijne beschouwingen — zoo mogelijk eenigszins omgewerkt — in brochure vorm uit te geven.

* * *

„*Indië*" van 20 Augustus brengt twee artikeltjes over Suriname: „Boschnegers in Suriname" en „De beteekenis van het jaarlijksche „ „Koninginnefeest" " (Konoeverjari) voor de Surinaamsche bevolking."

Het eerste artikel zegt over het ontstaan van het Neger-Engelsch: ......„Men moet zich dit ontstaan zoo denken, dat de blanke plantagebezitters zich voor hun pas aangevoerde slaven verstaanbaar trachtten te maken door zich zoo eenvoudig mogelijk uit te drukken. Pas later, toen zij zich eenigszins in de taal hunner meesters hadden leeren uitdrukken, begonnen de slaven ook het hunne tot de verdere ontwikkeling van dit eigenaardig taaltje bij te dragen en werd de aanvankelijk zuiver Engelsche kern met allerlei Afrikanismen in bouw- en woordenschat vermengd. Dat de kern Engelsch was, vindt zijn verklaring hierin, dat de eerste slavenhouders in Suriname een 60-tal Engelschen waren, die zich daar in 1630 gevestigd hadden. Later kwamen er Portugeesche Joden bij, vluchtelingen uit Brazilië en Cayenne. Deze brachten hun eigen negerslaven, die reeds Neger-Portugeesch spraken, mee, wat op den verderen groei van het Neger-Engelsch natuurlijk van grooten invloed was."

Het is niet bekend dat de hierbedoelde Engelsche kolonisten van kapitein Marchal reeds met slaven werkten. Wel was dit het geval met de kolonie van Lord Willoughby, in 1650 gesticht.

Het andere artikel geeft een aardige beschrijving van de viering van den Koninginne-jaardag, verlucht met vier mooie kieken.

* * *

In het September-nummer van „*Vragen van den Dag*", onder het hoofd „*Indolentie?*" een poging van *W. H. A. van Romondt* om de vraag te beantwoorden of de Surinaamsche Creool indolent is. De schrijver komt tot de conclusie, dat men hier minder te doen heeft met een karakterfout dan met een economisch verschijnsel, met onvoldoend economisch inzicht.

* * *

In *Het Centrum* van 23 Augustus een lezenswaardig artikel onder het hoofd „*De ontwikkeling van Britsch-Guyana. Een vingerwijzing voor Suriname?*" Het artikel handelt over de deputatie uit Britsch-Guyana, die in Juli in Engeland is aangekomen om aan de Britsche Regeering een plan tot verdere kolonisatie en ontwikkeling van de kolonie voor te leggen.

Curaçao.

Emigratie van Curaçao.

I.

Bij de behandeling der begrooting in den Koloniaal Raad is dit onderwerp ter sprake gekomen in tweeërlei opzicht. Vooreerst is gewezen op het gevaar, dat kleine schepen een veel grooter aantal menschen vervoeren, dan waarvoor zij berekend zijn en ingericht, waarbij dus de veiligheid der opvarenden eene belangrijke rol speelt, en in de tweede plaats is aangedrongen op maatregelen, om den tijdelijk geëmigreerden arbeider te verplichten voor zijn achtergelaten gezin te zorgen.

Vooral de suikervelden op Cuba trekken arbeidskrachten uit de kolonie. De *Amigoe di Curaçao* becijfert, dat van half Februari tot half Juni van dit jaar reeds ongeveer 1300 mannen alleen van het

hoofdeiland der kolonie uit daarheen vertrokken zijn en noemt als totaalcijfer voor dit eiland een getal van 3000 van hen, die, door de hooge loonen van 2 à 3 dollars per dag (en zelfs zijn al hoogere bedragen genoemd) [1]) verlokt, naar Cuba geëmigreerd zijn voor korteren of langeren tijd. Ten dienste van het vervoer van personen en brieven is reeds een geregelde dienst tusschen beide eilanden geopend. Tien percent der bevolking van Curaçao — en voor Aruba moet dit cijfer nog hooger zijn — heeft alzoo aan den uittocht deelgenomen.

Hiermee raken wij een derde punt aan, dat in deze kwestie de aandacht vraagt, en wel het onttrekken van zoovele arbeidskrachten aan de kolonie, een economisch vraagstuk van veel gewicht naast dat van de zorg voor de achtergelaten betrekkingen.

Voor de veiligheid der vertrekkende arbeiders zijn reeds maatregelen getroffen. Eene verordening van 1883 (Pb. no. 7) zorgt voor de belangen der opvarenden van zeilschepen, waaraan helaas niet altijd even streng de hand gehouden schijnt te zijn, en nu onlangs is deze verordening ook op stoomschepen van toepassing verklaard.

De beteekenis van de derde kwestie is nog niet te overzien. Curaçao heeft eenen internationalen naam te verliezen, vooral in het scheepvaartverkeer als van een haven, waar snel en goedkoop gewerkt wordt, en zal er prijs op stellen, ook bij de noodzakelijke verhooging der arbeidsloonen dien roep te behouden. Tegen de hooge loonen, die de Cubaansche suikerplantages betalen, zullen de planters op Curaçao niet kunnen opbieden. En zoo staat mogelijk in tweeërlei opzicht de kolonie voor een moeilijke crisis. De belanghebbenden zullen zich zeer ernstig rekenschap hebben te geven van de maatregelen, die moeten genomen worden, om hierin te voorzien. De *Amigoe di Curaçao* verwacht in eene „Nabeschouwing" van 't begrootingsdebat nog al iets van de bepalingen tegen de wervers van Curaçaosche arbeidskrachten, die zij „zeer gevaarlijke personen, feitelijk niets anders dan slavenhandelaars en zielverkoopers" noemt, maar het wil ons voorkomen, dat dit blad de waarde en uitwerking dezer maatregelen overschat. Voor zoover men de contractsvrijheid niet aan banden leggen kan en wil, zal men op deze wijze niet veel bereiken. Ons trof eene correspondentie uit Cuba in *La Cruz* van 9 Juli 1919, waarin wel de moreele en ideëele voordeelen van Curaçao boven Cuba worden in het licht gesteld, maar de briefschrijver besluit toch, dat op het oogenblik de materiëele voordeelen hem en anderen aan Cuba blijven binden. Zoo schrijft niet iemand, die het slachtoffer is van individuen, als de *Amigoe* de wervers kwalificeert.

[1]) In den Kolonialen Raad is zelfs van een loon van 4.80 dollar gesproken.

Wie kan dat zijn?

De *Dordrechtsche Courant* van 28 Aug. 1919 bevat het volgende onmogelijke bericht;

„De *Gouverneur* van *West-Indië*.

De thans opnieuw en uit vrij troebele bron vernomen geruchten omtrent het aftreden van den tegenwoordigen *Gouverneur-Generaal* van *West-Indië* zijn naar men aan het Hbld. aan het departement van koloniën mededeelt, onjuist."

De fout zal wel niet aan het departement liggen, maar het onderstreepte eischt verbetering, opdat men wete, wie bedoeld is: de gouverneur-*generaal* van *Oost*-Indië, de *gouverneur* van Suriname of zijn collega van Curaçao?

WAT DE INLANDER ZEGT:

S. I. In verband met den moord op den controleur van Toli-Toli en de daarop betrekking hebbende beschuldigingen aan het adres der S. I., schrijft *H. A. S.* het volgende, als hoofdartikel van de *Neratja:*

„Telkens hooren wij van de zijde van de *Sana*-partij de beschuldiging uiten, dat de *Siniërs* te veel het „sentiment" op den voorgrond schuiven, daarmede bedoelen zij, dat het afkeurend oordeel, de kritiek, de protesten, door de Inlanders geuit, niet gebaseerd zijn op gezonde overwegingen, maar enkel een gevolg zijn van het toegeven aan den drang van het sentiment, van wrok. Dit komt, omdat degenen die de macht hebben om te beslissen over de aangelegenheden der Inlanders, hier en aan den overwal, de Inlandsche zaken en het Inlandsche volk niet kennen. Bovendien hecht een deel dier machthebbenden gaarne geloof aan de bewering, dat in de huidige aangelegenheden alle regelingen uitstekend zijn en dat alle uitingen van ontevredenheid van de zijde van het volk enkel voortkomen uit een gevoel van haat (wrok).

Aldus wordt de beweging van het volk, dat vooruit wil, ten zeerste belemmerd en tegengehouden, omdat de Sana-partij meegesleept wordt door haar „gevoelsdrift", namelijk de „wrok" tegen de volksbeweging, waardoor haar macht en vrijheid van handelen, dank zij haar bevoorrechte positie, boven het Inlandsche volk, worden bedreigd. Die wrok komt telkens weer te berde, wanneer er iets gebeurt, waardoor de orde en rust verstoord dreigen te worden. En steeds wordt dan gezocht naar een reden om de schuld te geven aan de een of andere Inl. volksvereeniging of bond.

Na deze inleiding komt schrijver op het feit zelf: den moord op den Controleur De Kat Angelino, waarvan hij weergeeft het eerste bericht, dat gepubliceerd werd, z.i. een zakelijke kennisgeving. Als wij alle sentiment uitschakelen — schrijft hij — zien wij in deze alleen, dat het volk (van Toli Toli) zich geheel en al onderworpen had (aan de beslissing van den Controleur omtrent de te vervullen heerendienstplichten) en in 't minst geen verzet beoogde. Wij zien ook, dat die bevolking clementie inriep, opdat zij niet genoopt zou zijn te handelen in strijd met de godsdienstvoorschriften. Niet allen — vervolgt H. A. S. — vatten die voorschriften ernstig op. In verschillende streken van Java neemt men het niet zoo nauw met de geboden en verboden van den Islam, maar in de gewesten buiten Java zijn er nog zeer velen, die hun godsdienst hoog houden en de geboden daarvan strikt naleven. Het is dus geen wonder, dat zij uitstel vroegen van straf tot na afloop der *poeasa*. En geen wonder, dat zij, die zich geen slechtaards voelden, kregelig werden, toen hun verzoek geweigerd werd; vooral op de Oostelijke eilanden, waar de bevolking maar al te dikwijls voelt, dat zij achteruit gezet wordt. En zij werpen zich blindelings op den vijand, omdat zij 't niet langer kunnen volhouden, dat men spot met hun ontevredenheid. Wij — schrijft H. A. S. — praten dien moord niet goed, maar wij laten slechts zien, dat hij voortsproot uit een verschil tusschen de gevoelens van het volk, en die van den ambtenaar-handhaver van het gezag.

De heer De Kat Angelino viel als slachtoffer van zijn plicht. Hij mocht geen rekening houden met het oordeel en de gevoelens van het volk. Het gezag kwam in gevaar door verzet van het volk, het gezag moest daarop antwoorden met bestraffing van het volk. *Het gezag had hier alleen het woord; op dat woord viel niet te antwoorden.* Dat is de oorzaak geweest van den moord.

Maar ook in deze zaak is het „sentiment" binnengeslopen. Het volk in de kampong Seloempangan is blijkbaar bevreesd geworden, op het zien van de groote macht, welke meêkwam om hen gevangen te nemen. Zij werden bang, dat hun zaak erger zou worden gemaakt en een zware straf op hen vallen zou. En zij verzochten om een onderzoek te doen instellen door den heer T j o k r o a m i n o t o.

In het officieel bericht — vervolgt schrijver — wordt gezegd: „De reden van den moord is de oprichting van de S. I.; daardoor werd het Islamisme aldaar krachtiger, zoodat de straf, welke in de poeasa-maand opgelegd werd, plotseling hunne driften hevig wakker riep."

„Soebhana 'llah!" — roept H. A. S. uit — de *Sarikat Islam* is weer de schuldige, en het Islamietisch gevoelen wordt een laakbaar iets! Wil men dan van de zijde der gezaghebbenden zelfs niet een weinig weten van de volksgevoelens en die eerbiedigen?

„Rassen onderscheid." In haar overzicht van de gemeenteraadszitting d.d. 23 Juni, wijst de redactie (van de *Neratja)* op het rassenonderscheid, dat bij de bespreking der benoeming van een Chef-teekenaar op een hoog salaris ter sprake kwam. Benoemd werd een Hollander. Den heer Soetan Mohamad Zain — een volgens de redactie overigens bezadigd man, die de meerderheid der Hollanders erkent — werd het nu blijkbaar toch te kras, meent de redactie. Overdenkende, hoe niet alleen de goed bezoldigde gemeente-betrekkingen door Hollanders worden bezet, maar dat: in de Schouwburg-commisie alleen Hollanders en in de stembureaux slechts heel weinig niet-Hollanders zitting hebben, kwam hij tegen de benoeming op, welke echter na eenige discussie werd aangenomen.

Ja, heer Zain, zucht de redactie, wij komen nog menschen te kort onder onze 50 millioenen, daarom moeten wij ze vragen van de 6 millioen. Roer ook de onderwijskwestie niet aan, want van de Sana-partij hebben wij 't reeds gehoord, dat ons volk tevoren *geen onderwijs gevraagd* heeft. En als ge mocht te-

genwerpen, dat er in Nederland *Leerplicht* is, dan is dat niet hetzelfde, want Nederland is een land met een historie en de Nederlanders zijn een uitverkoren ras, dat dus „rijp'' gemaakt kan worden; terwijl Indië een onbeschaafd land is, als een boom in het woud, waarvan de vruchten van zelf rijp moeten worden. Het is nu al eenmaal wereld-adat onderscheid te maken tusschen een tuin of erf en een tijdelijken akker.

Maar de heer Zain had — meent schrijver — toch wel succes, zooals alle goede bedoelingen succes hebben, want in de Schouwburg-commissie werd gekozen *Dr. Hoesein Djajadiningrat.*

Eenige beschouwingen gevende betreffende de rede van Minister Idenburg, over gelijkstelling van alle rassen in Ned.-Indië en de wijziging van het Regeerings-Reglement, schrijft *Kasjodiredjo* ten slotte, dat al kan de heer Idenburg zich met die gelijkstelling ook niet vereenigen, men er verzekerd van kan zijn, dat God alle menschen op de geheele wereld als voorheen zal gelijkstellen, want allen hebben van den beginne af behoord tot één menschdom en allen zijn schepselen Gods. *(Sinar Hindia).*

Klachten. Hetzelfde blad heeft 't over de Regeering en de Inlandsche pers naar aanleiding van een schrijven van *Mohamed Samin* uit Medan, dat zij plaatst, maar waarover zij voorshands geen eigen oordeel velt, enkel verklarend, dat de naam *M. Samin* voor haar een voldoende waarborg is voor de juistheid van het bericht. Bedoeld schrijven meldt, hoe eenige Bandjareezen zich bij hem beklaagd hadden over het niet nakomen van beloften te hunnen opzichte door den administrateur van Medan Estate; hoe Mohd Samin hen voor den ControleurKota had geleid en deze den mantri-politie had opgedragen een onderzoek in te stellen, en hoe dat alles vruchteloos schijnt te zijn geweest, daar bedoelde Bandjareezen later kwamen vertellen, dat zij het hun toekomende (gebruik van grond ter grootte van 5 djaloor) niet alleen niet verkregen hadden, maar bovendien nog grof behandeld waren geworden. Dat hun was toegevoegd, dat zij maar eten en grond moesten vragen van den Controleur en verder naar den duivel konden loopen. (Ook in de *Oetoesan Hindia,* doch zonder commentaar, opgenomen).

Een Taalkwestie. De redacteur (H. A. S.) houdt naar aanleiding hiervan een betoog over het nut van openbaarmaking van misstanden in de Inlandsche pers, welke misstanden dan door de Regeering dienen te worden onderzocht. In zijne beschrijving van de moeielijkheden, waarmede de Inlandsche pers te kampen heeft, wijst hij er op, hoe er steeds streng gelet wordt op de uitingen van die pers, maar dat men daarbij niet oordeelt naar de Inlandsche pers zelf, maar naar het door de Commissie voor de Volkslectuur gegeven overzicht. Schrijver beschuldigt bedoeld kantoor niet van gebrek aan kennis der Inl. talen, maar wijst er op, dat een Inl. woord verschillende beteekenissen kan hebben en dat de waarde van elk woord afhangt van de plaats, waar het gebruikt wordt. En ongelukkig de beschuldigde, wiens zaak berechtigd wordt door een rechter, die van een tolk gebruik maakt.

Schrijver acht het gewenscht, dat wanneer uit de „volksstem'' (de Inl. pers) blijkt, dat iets verkeerd is opgevat, de Regeering spoedig komen zal met een ambtelijke toelichting aan alle dagbladen in de taal dier bladen zelf. Zoo ook in geval van dringende mededeelingen, welke algemeen gepubliceerd dienen te worden.

Veranderde Toestanden. Volgens een der wajangverhalen is „*Petroek*'' (bediende van *Danandjaja*) vorst geworden. Het is dus duidelijk zegt *Sastroamidjojo* in de *Sinar Hindia,* dat vroeger dergelijke feiten hebben plaats gevonden. In den tegenwoordigen tijd zal zoo iets natuurlijk ook wel kunnen gebeuren en dit is ook hetgeen wij wenschen. Met *Petroek* vergelijken wij de *Kromo's* van deze eeuw.

(Deze vergelijking brengt ons, *Kromo's*, een beetje in de war, wanneer wij bedenken, dat wij in dezen socialistischen tijd inderdaad ook „*radjas*'' enz. moeten worden, dus niet alleen de „*ningrats*'' (adellijken). En dan zal de aristocratische partij wel verdwijnen. — Red).

Een vorst had in vroegere tijden heel wat macht, daarom wilde iedereen vorst worden. Maar toen moest men om vorst te kunnen worden daarvoor dapper en moedig strijden, zoodat veel bloed vergoten werd. Met „vorst zijn'' in den tegenwoordigen tijd bedoelen wij een behoorlijk bestaan leiden, „prijajie'' of gelukkig zijn. Thans hebben wij om zulks te verkrijgen geen bloed meer te vergieten, doch is alleen ontwikkeling noodig. Ongeveer zeven jaren geleden werden alleen kinderen van aanzienlijken tot de scholen voor opleiding van Inl. ambtenaren toegelaten, thans staan die scholen echter geheel open voor het volk. Dit is wat wij verlangen en wij hopen dan ook, dat onze wenschen mogen worden vervuld en van ons kan worden gezegd: *Petroek* is vorst geworden. Maar wij hopen dan, dat men zijn familie en kameraden, die achterblijven, niet vergeet, zooals *Petroek* vroeger wèl deed. Laat men niet handelen als de meeste *Kromo's* van thans, die eenmaal een verheven positie bekleedende, hardvochtig worden, hun rasgenooten bedriegen en aan hoogheidswaanzin lijden, (Zoo zijn alleen de hoogmoedigen. — Red.) eigenschappen, waartegenover wij vijandig staan. Waar Inlandsche ambtenaren met minachting op hun ras neerzien, kan men niet anders verwachten van ambtenaren van een ander ras. Wanneer krijgen wij toch leiding en voorlichting van onze eigen landgenooten? Schamen de Inlandsche ambtenaren zich niet, te zien in welken toestand hun ras zich bevindt? Welke menschen zijn het dan wel, die met hen zullen verkeeren?

De Inl. Pers. Door T. D. wordt in de *Oetoesan Hindia* een stuksgewijs verweer gegeven op de kritiek door de *N. Soer. Courant* op de Inlandsche pers uitgeoefend.

Op het verwijt, dat de Inlandsche pers het gemunt heeft op de Regeering en de Europeanen, antwoordt T. D., dat het natuurlijk is, dat de Inlandsche pers wijst op het niet goed zijn der bepalingen en wetten van het land en de handelingen der Europeanen, die niet goed zijn voor het Inlandsche volk. Maar daarom is 't niet gezegd, dat zij de Regeering en de Europeanen wil wegjagen. Als de voor Inlanders slechte bepalingen gehandhaafd blijven, wat voor verkeerds zit er dan in, dat de Inlandsche pers er op wijst?

Wat den scheldtoon betreft, waarvan de *N. Soer. Crt.* de Inlandsche pers beschuldigt: de gescholdenen plukken slechts de vruchten van hun eigen werk.

De Inl. pers zou geen juist standpunt innemen? De *N. Soer. Crt.* wees er op, dat de Europeesche pers niet anti-Inlandsch gezind is, terwijl de Inlandsche pers sterk tegen al wat Europeaan is, gekant is. Het blad herinnerde aan het persdelict Verboom, die tegen een regeeringsvertegenwoordiger schreef. Hierop antwoordt T. D., dat de Europeesche pers wel is waar ook tegen de Regeering schrijft, zoodat gezegd kan worden, dat zij aan den kant der particulieren staat, maar...... aan den kant der Europeesche particulieren alleen. En daarom wijst zij nooit op de slechtheden der suikerfabrieken.

De *N. Soer. Crt.* vroeg, wat Indië zou zijn zonder de Europeanen. T. D. antwoordt met de wedervraag: Wat zou er van Nederland geworden zijn zonder Indië!

De N. Soer. Crt. gaf een fraaie theorie over zelfbestuur — zegt T. D. — welke slechts theorie zal blijven.

Wat de associatie betreft, hoopt T. D. met de N. Soer. Crt., dat er een goed samenleven tusschen Europeanen en Inlanders komen zal.

De N. Soer. Crt. vroeg hoe lang het nog duren zal, voordat het rustig is in Kediri, waarop T. D. antwoordt:

Wie is oorzaak, dat in Kediri Inlanders dieven geworden zijn? Wie is oorzaak dat „s. f.'' van Amerongen'' tot meel is gemalen?''

Nieuwjaars-wenschen. Onder de advertenties in de *Oetoesan Hindia,* inhoudende nieuwsjaars gelukwenschen, komen enkele voor met de volgende bijzondere opmerkingen:

„Hecht zij onze taal, ons ras en ons geloof.''

„Ik hoop dat de broeders mij het verkeerde dat ik gedaan mocht hebben, zullen vergeven.''

„Verwacht en breng geen bezoeken, omdat ik beu ben van het nieuwe jaar.''

„Verwacht en breng geen bezoeken. Als men 't maar goed maakt, is 't mij wel."

„Kan niet uitgaan, omdat ik nog in moeite en zorgen zit wegens den aanval van den Lahar." (De lava bij de Kloetramp).

En ten slotte: „Verwacht en breng geen bezoeken vanwege den Keloet-opstand."

WAT DE CHINEES VERTELT.

Verzet. Naar de *Sin Po* verneemt werd van af 7 Juli 's avonds het Sirenepark (te Batavia) door de Chineesche geëmployeerden in den steek gelaten, doordat zij zich niet wenschen te onderwerpen aan de regelingen van een Japanner, zekeren heer *Kubo*, die vroeger reeds zijn ontslag heeft gekregen als directeur van dit park, doch zich nog altijd met de interne aangelegenheden wel bemoeit. Zoolang genoemde Japanner niet is weggezonden en hij niet ophoudt met zich voortdurend in de regelingen te mengen, wenschen de Chineesche employe's het werk niet meer te hervatten. Het zal wel noodig zijn, dat de eigenares van het Sirenepark, mevrouw *Yak Giok Koen Nio*, hier eens ingrijpt, daar het volkomen verklaarbaar is, dat genoemde employe's met zulk een toestand geen genoegen nemen. Alzoo de *Sin Po*.

Een aanklacht. De *Sinar Sumatra* wijdt een lang artikel aan den gezaghebber van Poeloe Tello, den heer Potharst. Een prauw toebehoorende aan den heer *Tjia Ma Piauw* kreeg averij voor de monding van de Loeloewang, dicht bij de aanlegplaats van het eiland Tello, tengevolge waarvan alle goederen, die er in geladen waren, verloren gingen en de boot zelf omsloeg. Eerst laat in den avond was een vertegenwoordiger van den eigenaar, de heer Tjok Ie Jong in staat zich voor dit ongeval bij den gezaghebber van Poeloe Tello te vervoegen. Daar dit hoofd van plaatselijk bestuur over een Gouvernementsstoomer beschikt en deze boot vroeger reeds meermalen voor reddingswerk werd gebezigd, verzocht de heer *Tjoa Ie Tjong* ook nu den gouvernementsstoomer te willen afstaan. De heer Potharst weigerde dit echter, op grond van het vergevorderde uur en het gevaar, dat de boot op de karanggriffen stuk zou stooten. Wel wilde hij de boot afstaan, wanneer de verzoeker hem *f* 5000 borgtocht gaf. Er bleef niets anders over, dan nu maar tot den volgenden dag te wachten en toen bleek, dat gelukkig geen menschenlevens te betreuren waren.

Naderhand kwam de schrijver van het kolommenlange artikel in de „*Sinar Sumatra Matera*" nog tot de ontdekking, dat de gezaghebber reeds lang tevoren door zijn *demang* met het ongeluk in kennis was gesteld en des ondanks heeft nagelaten hulp te verleenen. Hij uit hiertegen scherpe afkeuring en zou een exemplaar van het blad aan den heer Potharst toezenden, opdat deze zich er op verantwoorden kon. Ook wordt een beroep gedaan op het Hoofd van Gewestelijk Bestuur om een onderzoek in te stellen.

Van Vreemde Koloniën en Verre Landen

Botha.

Botha heeft niet alleen in zijn land naam gemaakt, de omstandigheden deden hem juist in den laatsten tijd een staatsman zijn, die mee had te spreken in de wereldpolitiek. Doordien hij, na de Britsche overheersching van Zuid-Afrika als bekwaam legeraanvoerder bestreden te hebben, tot het geloof gekomen is dat de toekomst van Zuid-Afrika het veiligste is onder Britsche opperleiding, heeft hij veel ingeboet aan populariteit bij de zuiver nationaal voelenden onder zijne landgenooten, en staat een partij zelfs scherp tegenover hem als politicus, maar niemand zal de beteekenis kunnen ontkennen, die hij als eerste minister van de Unie heeft gehad.

Botha, die met Smuts, ter vredesconferentie den naam van Z. Afrika had hoog gehouden, keerde naar zijn land terug met 't voornemen om nogmaals te trachten meer eenheid en broederschap te brengen in 't Hollandsche element en de overtuiging verder ingang te doen vinden, dat een royale samenwerking met 't Britsche element volstrekt niet tegen de belangen van Z. Afrika ingaat.

In elk geval heeft hij groot werk verricht. Groot Brittanië heeft de voormalige Z. Afrik. republieken spoedig na den Boerenoorlog een ruime mate van zelfbeheer gegeven in vereenigd Z. Afrika, het heeft aan hen, die de leiders zijn geweest, in den toen genoemden strijd een vooraanstaande plaats geschonken in de nieuwe regeering, het heeft aan deze nieuwe kolonie ten volle alle rechten en vrijheden gegeven, die de oude kroonkoloniën hebben. Bij dit alles heeft Botha een leidende rol, ja de leidende rol vervuld.

Wij kunnen hier slechts kort de beteekenis van den op 57 jarigen leeftijd gestorven oud-Boerengeneraal, oud eersten minister van Transvaal, gewezen afgevaardigde in den Oorlogsraad en ter Vredesconferentie, eersten minister tevens minister van Landbouw van de Z. A. Unie memoreeren, maar wie zijne levensbeschrijving geven zal, zal tevens de geschiedenis van Z.-Afrika van 1884 tot heden moeten geven, want Botha is daarin onafgebroken een vooraanstaande figuur geweest.

Vliegen naar Oost-Indië.

Een paar weken geleden haalden wij de proeven van vliegvaardigheid aan, die, in 't buitenland gegeven, deden denken aan verbeterde gemeenschap over de oceanen. Sedert bleef de bedrijvigheid in de lucht vorderingen maken, de vlucht van de Goliath over de woestijnen in Afrika, de nadere bevestiging van plannen om van Engeland naar Australië te gaan, een plan om den Stillen Oceaan te overklieven, dit alles was groot nieuws, dat ten onzent juist nu, terwijl de E. L. T. A. volle aandacht oproept, insloeg.

Bij ons vorig bericht vroegen wij of Nederland er niet op bedacht was zelf de eer te krijgen van de eerste vlucht van hier naar Java, wij zorgden dat deze vraag ter kennis kwam van 't E. L. T. A. bestuur. Zonder ons iets te willen aanmatigen van de eer van 't nu bekend geworden plan, verheugt 't ons toch daaruit te zien dat anderen er precies over dachten als wij, en wij maken dan ook met bijzondere instemming melding van 't volgende uitgeknipte dagbladbericht:

„Er worden plannen gemaakt voor een vliegtocht naar Indië.

De route is gedacht als volgt: Amsterdam—Hannover, Berlijn, Breslau, Krakau, Lemberg, Kiew, Charkow, Tsaritsjin, Goerjew, Boekhara Lahore, Delhi, Benares, Calcutta, Bangkok, Singapore, Palembang, Batavia, Soerabaja.

Voor de verplaatsing van 8 menschen in 8 dagen van Amsterdam naar Soerabaja zou 21.000 L. benzine noodig zijn.

De kosten der reis per hoofd werden berekend op *f* 1250.—. Aangenomen werd daarbij een benzineprijs van *f* 0.10 per liter.

De techniek vooral zal tot taak hebben het verkeerstarief zoo goedkoop mogelijk te maken, zoodat een reis per vliegtuig van Nederland naar Indië, ook al zal deze misschien nooit op een koopje kunnen geschieden, door de belangrijke tijdwinst groote voordeelen kan opleveren voor zakenman en toerist.

Luit.-vlieger Hofstee berekende een reis per vliegtuig Amsterdam—Batavia op 4½ dag, de kosten zouden plm. *f* 3800.— bedragen."

De tabak uit Oran.

De tabak-industrie van vreemde koloniën is voor ons van actueele beteekenis, de rooklust is niet beperkt, de aanvoer is een tijd bemoeilijkt, gaat nog niet zoo vlot als gewenscht, maar weldra zullen de uitgeputte magazijnvoorraden weer aangezuiverd worden.

Onder de uit Algerië afkomstige artikelen neemt de tabak een voorname plaats in. Algiers alleen reeds bezit acht tabakfabrieken. Oran heeft er vijf. Belangrijke tabaksplantages vindt men in de vlakte van Blida, nabij Bône en in Kabylië. In 't departement Oran worden proeven genomen voor tabaksaanplant. 't Zal zeker menigeen verwonderen dat de in Algerië verwerkte tabak echter voor 't meerendeel niet uit 't land zelf afkomstig is. Ongeveer ¾ wordt uit N. Amerika, Havana, St. Doningo, Venezuela, Brazilië, Britsch Indië en Manilla verkregen. De werklieden in de fabrieken zijn bijna uitsluitend Spanjaarden, op 't uur van uitgaan der fabrieken is 't of men zich in Sevilla onder de „cigarreras" bevindt.

De bevolking van Oran is grootendeels uit Spanje

afkomstig. Toen de eerste fabrieken werden opgericht liet men werksters uit Spanje komen, die, leerlingen onder de bevolking vormden, doch tevens een Spaansche kolonie stichtten. De invoering van de machinale sigarettenbereiding dreigde een ramp voor zeer velen te worden. De fabrikanten zijn echter een deel door den handenarbeid blijven volvoeren, hoewel dit niet voordeelig is. Als deze menschlievende bedoeling op den duur maar bestand blijft tegen de mededinging!

De laatste statistische gegevens van den tabaksuitvoer uit Oran vermelden, voor 1915, 165.000 K.G. sigaren en 1.679.000 K.G. sigaretten.

De strijd tegen den alcohol in de koloniën.

Michel Larchain geeft in La Dépêche coloniale een pleidooi voor de drankbestrijding in de koloniën. Hij prijst 't artikel in 't Vredestractaat, waarin het den mogendheden, die Duitsche koloniën overnemen, tot plicht wordt gesteld haar tegen de ellende van 't alcoholisme te beschermen. Een bijzondere commissie van het vredescongres bestudeert nog 't drieledige vraagstuk van den slavenhandel, den wapenhandel en het alcoholmisbruik. De behandeling van deze ingewikkelde kwestiën zal lang zijn, daarom vraagt de schrijver om, in afwachting van 't resultaat, reeds voorloopige maatregelen te nemen.

Sedert lang, zegt hij, vragen Fransche en Engelsche kringen met aandrang naar 't onvoorwaardelijke verbod van alcoholhandel in West- en Midden Afrika. Van belanghebbende zijden wordt hiertegen opgetreden. Niet dat de verwoestende werking ontkend wordt. Maar instede van de sociale en menschelijke beweegredenen den boventoon te geven, laat men de fiscale beschouwingen overwegen. Daarbij namen de ambtenaren, die den schijn wilden geven in de goede richting mee te werken, als beperkende maatregel de verhooging van de inkomende rechten op alcohol te baat. Zij waren echter wel zoo voorzichtig niet te ver te gaan, want voor hen was de belastingopbrengst nummer één, een flinke heffing, die 't gebruik inderdaad kon tegen gaan, lag dus niet in hun wensch, noch in hun bedoeling. Het Fr., zoowel als het Br. bestuur voegde aan die reden, daling van 't budget, nog deze toe, waar 't alcohol gebruik al bekend is zal 't verbod onlusten uitlokken. De oorlog heeft 't onhoudbare van deze bewering bewezen.

Geleidelijk nam de alcohol invoer in verschillende koloniën af, de invoerrechten werden verhoogd. De Duitsche handel werd uitgeschakeld, die van Nederland leverde niet veel meer. De transportmiddelen werden onvoldoende en bij voorkeur voor andere doeleinden bestemd. De vervaardigde alcohol kreeg een rol te vervullen bij den aanmaak van ontplofbare stoffen. In den aanvang van 1918 was de invoer van alcohol in West-Afrika volkomen stop gezet. Toch wist men de budgetten in evenwicht te houden en nergens kwamen jeneveropstanden voor.

Dan volgt een onvriendelijk gedeelte aan 't adres van Nederland, alsof dit de giftbron bij uitnemendheid, ja de eenige bron is. Zoodra de zee vrij is, zal Holland zijn enorme stocks van jenever, in 5 jaren opgespaard, over West Afrika uitgieten. Past gij niet op dan gaan de inlanders en de budgetten zich weer aan de alcohol gewennen. Neemt, roept hij uit, maatregelen om dit te voorkomen. Maar 't Fr. bestuur is langzaam, 't heeft wel een verbod voor 6 maanden willen uitvaardigen, met de uitgesproken bedoeling om 't te verlengen, hierin ziet de Schr. geen vasten wil om 't gevaar inderdaad af te weren.

Het Britsche bestuur heeft de zaak beter ingezien. Sedert Mei is de invoer van alcohol verboden in Britsch Afrika; men is er daar zelfs op bedacht geweest den invoer door de Fr. koloniën heen ook te beletten. Wat is echter de verkregen uitkomst. Een decreet van 8 Juli verbiedt den invoer in de Fransche koloniën ,,des sucres, des mélasses, des sirops de batterie et des alcools étrangers''. Etrangers, zoodat de Fransche fabrikanten op de Afrikaansche markten de plaats zullen gaan innemen van de gemeene Nederlandsche fabrikanten, die niet genoeg gelaakt konden worden. Zonder concurrentie zal de Fr. jenevernijverheid er vrij spel hebben. Of de Britsche autoriteiten dit ook zullen goed vinden? M. Larchain, die een oprecht bestrijder van 't kwaad is, stelt die vraag ook en hij hoopt dat zij de Fr. autoriteiten nog tot beter inzicht zullen brengen.

De hulp, door bemiddeling van Hoover, aan Polen bezorgd.

Volgens de officieele gegevens bedraagt de hulp, onder leiding van den algemeenen voedselregelaar Hoover, aan Polen gebracht, de volgende cijfers; alles is uit de V. S. betrokken.

1919	Februari	7 schepen met	20.000 t.	meel en graan.
	Maart	17	52.000	
	April	13	40.000	
	Mei	15	65.000	
	Juni	21	82.000	
	Juli	3	42.000	
	Augustus	2	16.000	
		78 schepen met	317.000 t.	

Bovendien nog: 10.000 t. rijst.
12.000 t. groenten en peulvruchten.
28.000 t. vet.
7.500 t. gecondenseerde melk.
800 t. cacao.
600 t. suiker.
6.000 t. katoen.
2.300 t. kleedingstukken.

De totale waarde van de zending van Hoover uit Amerika vertegenwoordigt 65 millioen dollars. Voor de toekomst heeft Hoover de bedoeling de Poolsche nijverheid hulp te verleenen, door haar grondstoffen te zenden, daartoe is hij persoonlijk in Polen geweest om de bestaansvoorwaarden en economische behoeften te bestudeeren.

Als Polen zooveel noodig heeft uit verre landen, kunnen Nederland en Ned.-Indië daartoe dan niet als bemiddelaars ook een taak vervullen? Wat thans voor Polen bekend is, geldt ook nu of weldra voor vele andere landen.

OOST- EN WEST-INDISCH LITERATUUR-OVERZICHT.

Uitgaven Bat. Genootschap v. Kunsten en Wetensch.

In aansluiting bij de opgave in het Kol. Weekblad der vorige week, volgt hieronder de inhoud der met de laatste mail ontvangen publicaties van het Bat. Gen. v. K. en W.

Tijdschrift voor Indische Taal-, Land- en Volkenkunde. Deel LVII. Afl. 5 (1916). Eene twee en negentig jarige (n.l. Ratoe Pembajoen te Soerakarta), door V. Zimmermann. — De Santkrit-inscriptie op den steen van Dinaja (682 Caka), door Dr. F. D. K. Bosch (met plaat). — De Kunjarakarna-legende aan Tjandi Toempang (Djago), door P. V. van Stein Callenfels. — Twee pantoens van den Goenoeng Koembang. Een bijdrage tot de kennis van het Soendasch in Tegal, door C. M. Pleyte.

Id. Afl. 6. Een en ander over het tweede huwelijk van Pakoeboewana X, door V. Zimmermann. — Over de dateering van eenige Kawi-geschriften, door Dr. N. J. Krom. — Epigraphische aanteekeningen Nos. XI—XII, door Dr. N. J. Krom. — De beelden van Tjandi Ngrimbi, door P. V. van Stein Callenfels. — De afscheuring van Madoera, door P. V. van Stein Callenfels. — Jajawa—Djawi, door Dr. N. J. Krom. — Padjadjaran's overgang tot den Islam volgens de Buitenzorgsche overlevering, door C. M. Pleyte. — De stichting van het ,,Goenongan'' geheeten monument te Koetaradja, door Dr. Hoesein Djajadiningrat.

Id. Deel 58, Afl. 1—2. Simaloereesche sprookjes, overleveringen, raadsels en spelen, door E. Jacobson. — Nota over de geschiedenis van het landschap Pidië, door F. J. Veltman (met plaat). — Oudheidkundige aanteekeningen, Bureng, door P. V. van Stein Callenfels.

Id. Afl. 3. Epigraphische aanteekeningen, XIII, door Dr. N. J. Krom. — Dievenbijgeloof op Midden-Java, door Raden Prawoto. — Zwangerschap, geboorte, kindermoord en huwelijk bij de Papoea's in en om de Tanah-Merah Baai. Aanteekeningen van G. A. Waterval. — Eene nieuwe moskee te Weltevreden, door V. Zimmermann (met platen). — Een en ander over Semangka (op Sumatra), door J. Jongejans (met kaart). — Een oud-Chineesche methode om abklatschen te vervaardigen, door Dr. F. D. K. Bosch.

Id. Afl. 4. De Kraton van Soerakarta in het jaar 1915, door V. Zimmermann (met 2 platen en 3 platte gronden).

Id. Afl. 5. De inscriptie van Kandangan (Kediri), door P. V. van Stein Callenfels. — Verklaring van Basrelief-series, door P. V. van Stein Callenfels en R. Ng. Poerbatjaraka (A. De Bubuksah-serie aan het pendapa-terras te Panataran. B. De basreliefs aan het tweede terras van Tjandi Toempang. Bijlage: Inhoudsopgave van het gedicht Parthayajna). — Iets over het Perdikan-Instituut, door Dr. B. Schrieke. — Varium-Javanen als zee- en handelsvolk, door Dr. B. Schrieke.

Id. Afl. 6. Kumbhawajrodakena en Toyeng sangkeng Langit, door Dr. F. D. K. Bosch (met kaartje en plaat). — Aanteekeningen omtrent het hoornopschrift van Loeboek Blimbing (Benkoelen), door L. C. Westenenk (met kaartje). — Historische gegevens uit de Smaradahana, door R. Ng. Poerbatjaraka, met Naschrift van Dr. F. D. K. Bosch. — Hindoe-Javaansche portretbeelden Caiwapratista en Boddhapratista, door J. L. Moens (met platen). — Fragmenten eener vertaling van den Nagarakretagama, door wijlen Dr. J. L. A. Brandes, en uitgegeven door Dr. F. D. K. Bosch.

Verhandelingen van het Bat. Genootschap. Deel LXI. Vijfde stuk. Nederlandsch-Tidoengsch-Tinggalan Dajaksche woordenlijst, samengesteld door P. van Genderen Stort.

Id. Zesde stuk [1]). Vergelijkende woordenlijst der verschillende dialecten op het eiland Soemba en eenige Soembaneesche spreekwijzen, door D. K. Wielenga.

Notulen van het Bat. Genootschap. Deel LVII. Afl. 1. Bijlage I. Correspondentie met Dr. A. C. Kruyt aangaande overblijfselen uit den voortijd van Celebes, door L. van Vuuren.

Rapporten van den Oudheidkundigen Dienst. 1915 (verschenen in 1918). Inventaris der Hindoe-oudheden op den grondslag van Dr. R. D. M. Verbeek's ,,Oudheden van Java''. Samengesteld op het Oudheidkundig Bureau onder leiding van Dr. F. D. K. Bosch. Tweede deel.

Indische havenwerken in ,,Le Genie Civil''.

In het 5-Juli-Nr. van dit tijdschr. een artikel van A. Goupil: ,,Murs de quais en béton armé et travaux de réparation dans quelques ports des Indes Néerlandaises''. De schr. zegt ,,De welbekende activiteit der Nederlanders in zake zeewerken heeft zich in de laatste jaren op zeer belangrijke wijze geworpen op de voortdurende verbetering van de havens in hunne koloniën. Zij hebben er zich op toegelegd om aldaar de bijzondere methodes toe te passen die zij tot ontwikkeling hadden gebracht ten behoeve van groote Nederlandsche havens, zooals Rotterdam, en van sommige zeewerken in Zuid-Amerika''. Hij geeft dan een uitvoerig overzicht met afb. van de voordracht van ir. Wouter Cool ,,Technische lessen en vraagstukken op het gebied van den Indischen havenbouw'', verschenen in ,,De Ingenieur'' van 22 Febr. j.l.

Zendingsperiodieken.

Berichten van den Sint-Claverbond. 1919. No. 2. Ter herinnering aan het overlijden van de missionarissen te Larantoeka (Flores), door P. C. Noyen (met platen). — Brief van Zuster Eliana te Larantoeka, betreffende het overlijden van Pastoor A. van der Velden S.J. — Onze Javaansche priestercandidaten, door een ijveraar voor de belangen der Missie (met portretten). — In memoriam. Pastr. Th. Jansen, zijn leven en arbeid in Indië, door L. van Rijckevorsel.

1) Op den titel staat foutief: Vijfde stuk.

De Katholieke Missiën. Aug. 1919. Ter herinnering aan het overlijden van de missionarissen te Larantoeka in Dec. 1918 (slot), door P. C. Noyen.

Lichtstralen op den Akker der Wereld. 1919. Afl. 4. De zegepraal van het kruis in Nieuw-Guinea op z'n smalst, door D. C. A. Bout (met platen).

Orang Peladang.

In het Aug.-Nr. vindt men eenige (het bericht in het vorig Kol. Weekblad aanvullende) mededeelingen over het 3e congres van het Indonesisch Verbond van Studeerenden. — Verder een aan de N. R. Ct. ontleend overzicht van een door den hr. Hietink ter gelegenheid der ,,Tentoonstelling Opvoeding van de jeugd boven den leerplichtigen leeftijd'', gehouden voordracht over de hier te lande vertoevende studeerende Indiërs.

De Indische Mercuur.

Inhoud van No. 35: Bereiding en eigenschappen van plantage-rubber, door Dr. O. de Vries, besproken door Prof. Dr. P. van Romburgh. — Beetwortelaanplantingen en vermoedelijke beetwortelsuiker opbrengst in Amerika. — De economische toestand op de Philippijnen gedurende 1918. — De overzeesche handel na den oorlog. — Kultuurberichten. — Kleine mededeelingen (De uitbarsting van den Kloet, enz.). — Financieele berichten en verslagen, benevens o.m. een opgave van recente literatuur over vezelstoffen, hout- en boschproducten, specerijen, enz.

Locale Belangen.

Desa-Organisatie is de titel eener beschouwing van den hr. J. F. H. A. Later in het 5-Juli-Nr. van ,,Locale Belangen''. — Voorts schrijft D. W. van den Akker over moeilijkheden met de decentralisatie in de praktijk, terwijl een ingezonden stuk van den hr. B. J. Krol over ,,de Ned. Indische Jaarbeurs en de Lokale Raden'' handelt.

Handelsberichten.

Aansluitende aan hetgeen in No. 636 over kaneel werd medegedeeld, bevat No. 650 van ,,Handelsberichten'' een overzicht van gelijken aard betreffende het voorkomen van Cassia vera in Ned.-Indië. — Verder brengt dit Nr. o.m. economische gegevens over de navolgende gewesten: Oostkust van Sumatra, Palembang, Celebes en Onderh., Banka en Onderh.

Archief voor de Rubbercultuur in Ned.-Indië.

De Juli-afl. houdt in: Gewijzigde methode voor veldproeven met Hevea, en: Nog eenige kiemproeven met Hevea-zaden, door J. G. J. A. Maas. — Variabiliteit van plantage-rubber, door D. de Vries en W. Spoon. — Tapproeven bij Hevea Brasiliensis, door Dr. A. W. K. de Jong.

Publicaties Ned.-Ind. Landbouw-Syndicaat.

Behalve verschillende bescheiden over een ,,vrije arbeidsordonnantie'', bevat afl. XIV van jaarg. 1919 van bovengenoemd periodiek den tekst van een tweetal voordrachten, gehouden te Weltevreden, den 24en April j.l., voor de leden enz. der Zuid-Sumatra Landbouw- en Nijverheidsvereeniging, n.l.: ,,Het hoogovenbedrijf in Ned.-Indië'', door H. Philippi en ,,De papierfabricage'', door ir. W. L. Utermark. Nu de kwestie van een eigen Ind. nijverheid meer en meer op den voorgrond treedt, zijn deze voordrachten stellig van bijzondere beteekenis.

Instituut voor Plantenziekten en Cultures.

Mededeeling No. 37 van het Laboratorium voor Plantenziekten te Buitenzorg behelst de volgende publicatie. Een uitheemsch gevaar voor de Oliepalmcultuur (de Palmpitboorder); eene waarschuwing voor de planters, door S. Leefmans.

Met aandrang wijst schr. op het groote gevaar om voor de cultures zaden uit het buitenland te betrekken en deze niet te doen onderzoeken aan een der Proefstations, dan wel aan het Instituut van Plantenziekten. Het is hem gebleken dat deze zaden dikwerf voor de cultures ongenoode en zeer schadelijke gasten herbergen.

Weekblad voor Indië.

No. 14 bevat o.m. de navolgende (geïllustreerde) bijdragen: Het A. V. R. O. S. Proefstation. — Ons wondere tropenland, Kangean (bij Madoera) in nieuwe banen geleid, door P. A. Beynon. — Onze nieuwe burgemeester (n.l. van Malang) (I. P. Bussemaker).

No. 15. Debat Sneevliet—Surya Ningrat, door van den Eeckhout (ontleend aan de ,,Nieuwe Amsterdammer''). — 45-Jarig ambtsjubileum van den Regent van Pekalongan, R. A. A. Notodirdjo.

Indië. Geïllustreerd Weekblad.

Inhoud van afl. 22: De Javanen (vervolg), door N. — Land en volk. Nederl. Nieuw-Guinée, geschetst, door A. J. Gooszen. — Op Goea-Goea, door C. O. van der Plas.

The Import en Export Trader.

In No. 3 van de ,,Foreign edition of ,,In- en Uitvoer'' '' schrijft Dr. F. W. T. Hunger een geïllustreerd artikel over ,,the cultivation of the coco-nut in the Dutch East Indies. — Verder bevat dit Nr. nog mededeelingen welke reeds in ,,In- en Uitvoer'' een plaats vonden.

Britsch Nieuw-Guinea.

Het Sept.-Nr. van ,,M a n'', bevat een korte bijdrage (met kaartje) van E. W. Pearsan Chinnery, getiteld: The belief in soul and soul-substance.

In vol. XXXII—XXXIII van ,,Queensland Geographical Journal'' een artikel van Th. J. McMahon over Papua (Br. N.-G.) in 't algemeen.

LEDEN of ABONNÉ's, die het Weekblad niet tijdig ontvangen, en hun, die VERHUIZEN, wordt verzocht hiervan bericht te zenden en het nummer van de adresstrook op te geven aan den Administrateur, Heulstraat 7, Den Haag, Tel. 4519.

Mededeelingen.

Van het Informatie-bureau:
(Heulstraat 17, Den Haag).

Uitzending van een leeraar in de inwendige geneeskunde aan de Nederlandsch-Indische Artsenschool te Soerabaja.

Voor den Indischen dienst is de uitzending noodig van een geneeskundige, die geschikt en bekwaam is om te worden benoemd tot leeraar in de inwendige geneeskunde aan de Nederlandsch-Indische artsenschool te Soerabaja.

Aan de uitzending uit Nederland wordt verbonden:

a. overtocht naar Nederlandsch-Indië voor landsrekening in de eerste klasse, c.q. ook voor het wettig gezin;

b. eene tegemoetkoming in de uitrustingskosten ten bedrage van *f* 2000.—;

c. indien de uit te zenden leeraar gehuwd is, uitkeering van het bedrag van ééne maand ambtsbezoldiking, als tegemoetkoming in de door hem verschuldigde huwelijkscontributie aan het Weduwen- en Weezenfonds voor burgerlijke ambtenaren in Nederlandsch-Indië;

d. eene voorloopige bezoldiging van *f* 250 's maands, ingaande met den dag van inscheping naar Nederlandsch-Indië en voortdurende totdat daar te lande de ambtsbezoldiging ingaat.

Aan de bovenbedoelde betrekking is verbonden eene bezoldiging van *f* 600 's maands, met vier driejaarlijksche verhoogingen van *f* 100 's maands tot een maximum van *f* 1000 's maands.

Het uitoefenen van particuliere praktijk is verboden.

Uitzending heeft niet plaats dan nadat uit een vanwege het Departement van Koloniën in te stellen geneeskundig onderzoek is gebleken van lichamelijke geschiktheid voor den Indischen dienst.

Zij die voor uitzending in aanmerking wenschen te komen, moeten zich vóór 1 October a.s. bij een gezegeld verzoekschrift, dat aan het Departement van Koloniën moet worden gericht, aanmelden bij de 9de afdeeling (Personeele Zaken, Burgerlijke Dienst) van dat Departement, onder overlegging van:

a. hun diploma;

b. eene beschrijving van opleiding en levensloop.

In het verzoekschrift moeten de plaats en de datum van geboorte worden vermeld.

De bezoldiging is onderworpen aan eene korting van 2 ten honderd ten behoeve van de burgerlijke pensioenen en van 5 ten honderd voor de gewone bijdrage aan het Weduwen- en Weezenfonds voor burgerlijke ambtenaren in Nederlandsch-Indië. Bovendien is bij eerste indiensttreding te voldoen, ten behoeve van laatstgenoemd fonds, door gehuwden twee maanden en door ongehuwden ééne maand bezoldiging en wel in eens of, met bijberekening van rente à 5 ten honderd 's jaars, in 36 gelijke maandelijksche termijnen. Bij huwelijk ééne maand bezoldiging, te voldoen op de wijze als zooven aangegeven. Bij bevordering door gehuwden tweemaal het bedrag der verhooging over ééne maand, door ongehuwden éénmaal.

De bijdragen wegens huwelijk worden verhoogd met een percentage, afhangende van de leeftijden van man en vrouw.

Ook ten opzichte van de bepalingen omtrent verlof, enz. staat de geneeskundige gelijk met de overige burgerlijke landsdienaren in Nederlandsch-Indië.

De uit te zenden geneesheer is verplicht de in verband met zijne uitzending voor den Indischen dienst aan hem of te zijnen behoeve dan wel ten behoeve van zijn gezin van landswege voldane gelden wegens tegemoetkoming in de kosten van uitrusting, tegemoetkoming in de aan het Weduwen- en Weezenfonds voor burgerlijke ambtenaren in Nederlandsch-Indië te betalen huwelijksbijdrage, overtocht naar Nederlandsch-Indië, zoomede alle andere aan hem ter zake voormeld middellijk of onmiddellijk van landswege toegelegde gelden (met uitzondering van genoten bezoldiging en hetgeen daarmede is gelijk te stellen) onverwijld in 's lands kas terug te storten ingeval hij niet binnen den hem aan te wijzen termijn naar Nederlandsch-Indië vertrekt, de reis derwaarts moedwillig afbreekt of om andere redenen dan welbewezen ziels- of lichaamsgebreken, buiten eigen toedoen ontstaan (ter beoordeeling van de Regeering), de werkzaamheden waarvoor hij wordt uitgezonden niet aanvaardt, dan wel binnen vijf jaren na zijne aankomst in Nederlandsch-Indië uit 's lands dienst wordt ontslagen.

(Nederlandsche Staatscourant van 12 Augustus 1919, No. 175).

Vereeniging OOST en WEST.

Afdeeling 'S-GRAVENHAGE.

Aan het Bureau **Laan van Meerdervoort 187,** zijn van **10—12** en van **2—4** uur (uitgezonderd Zaterdagsmiddags) inlichtingen te bekomen omtrent de volgende personen die werk zoeken voor:

Muziek- en Zanglessen.	Lessen in Machineschrijven en Stenografie.
Teeken- en Schilderlessen.	Dame als Hoofd — of hulp in de huishouding.
Lessen in moderne talen.	Kinderjuffrouw in Indië.
Fransche-, Duitsche-, Engelsche- en Italiaansche Conversatielessen.	Indische massage en manicure, uitsluitend voor Dames en kinderen.
Opleiding admissie examen H. B. S. en Gymnasium.	Zweedsche gymnastiek, Heilgymnastiek, enz., uitsluitend voor Dames en Kinderen.
Schrijf-, Type- en Vertaalwerk.	

Deze inlichtingen zijn ook te verkrijgen op schriftelijke aanvraag bij den Secretaris der Commissie voor hulp aan werkzoekenden, den heer J. A. SOETENS, **Buijs Ballotstraat 15.**

Aan bovengenoemd adres zijn ook inlichtingen te bekomen omtrent Families, die zich belasten met de opvoeding van kinderen, omtrent hotels, pensions, inrichting, medische hulp, onderwijs, enz.

☞ Indische bedienden, die met een familie naar Indië willen terugkeeren of van dienstbetrekking wenschen te veranderen kunnen zich wenden tot: **„PERSINGGAHAN"**, Advies-Bureau en tehuis voor Ned.-Ind. Bedienden van de Vereeniging „Oost en West", Dir. F. DE MUNNIK, **van Boetzelaerlaan 2, Den Haag, Telef. Scheveningen 248,** waarook gelegenheid bestaat voor logies, tegen een billijke vergoeding.

OPGAVE van Leden der Vereeniging „Oost en West", die zich beschikbaar stellen voor het geven van privaatlessen in Indische talen, Staats- en Strafrecht.

A. H. J. G. WALBEEHM, Hooge Rijndijk 55, Leiden. — Javaansch. — Maleisch.
Mr. E. RIJKE, Witte Singel 46, Leiden. — Javaansch. — Maleisch. — Madoereesch. — Staatsinstellingen van Ned. O.- en W.-Indië. — N.-I. Strafrecht. — N.-I. Strafvordering.
S. TAGOR, Inl. Veearts. Korte Jansstr. 19, Utrecht. — Maleisch. — Battaksch.
IBRAHIM GELAR DATOEK TAN MALAKA, Gooilandsche weg 6, Bussum. — Maleisch. (Nadere informaties Ned.-Ind. Onderwijs- en Studiekas, Rokin 84, Amsterdam).
P. DE HAAN, Gep. N.-I. Onderwijzer, Leeraar Handelsschool, Valkenboschkade 518, Den Haag. — Maleisch. — Land- en Volkenkunde.
J. J. F. SCHREUEL, Gepens.-Assist.-Res., van Imhoffstr. 25, Den Haag. — Maleische taal- en letterk.
B. TH. BRONDGEEST, Heerenweg 199, Haarlem. — De Islam en zijn beteekenis voor Indië. — Arabisch. — Maleisch. — Javaansch.
A. H. JANSEN, Hamerstraat 25, Bussum. — Maleisch (gramatica, correspondentie, spreken); geeft les te: Bussum, Naarden, Weesp, Amsterdam, Hilversum, Baarn, Laren en 's-Graveland.

LEDEN, die in deze opgave opgenomen wenschen te worden, kunnen zich opgeven aan den Secretaris der Vereeniging, Heulstraat 17, 's-Gravenhage.

*** Bij het INFORMATIE-BUREAU van de Vereeniging *„Oost en West"*, Heulstraat 17, Den Haag, zijn de navolgende werkjes verkrijgbaar:

a. **Een Boekje over onze Oost voor hen, die er niet geweest zijn,**
door J. H. en H. B.
Prijs: 1 exemplaar **f 0.10,** porto f 0.02; 50 ex. **f 2.80,**
Voor Departementen en Leden der „Maatschappij tot Nut van het Algemeen" **f 2.20** per 50 ex., plus 25 cent voor frankeerkosten.

b. Onze Oost II. **Iets over den Inlander en zijn Zieleleven,**
door T. J. BEZEMER.
Prijs: 1 exemplaar **5 cent,** porto f 0.01; 50 ex. **f 2.—;**
Voor Departementen en Leden der „Maatschappij tot Nut van het Algemeen" **f 1.55** per 50 ex., plus 25 cent voor frankeerkosten.

*** Bij het INFORMATIE-BUREAU van de Vereeniging „Oost en West", Heulstraat 17 en de Firma MARTINUS NIJHOFF, Lange Voorhout 9, Den Haag, zijn verkrijgbaar:

a. Onze West (Tweede druk) bestaande uit: I. **De Kolonie Suriname,** door FRED. OUDSCHANS DENZ;
II. **De Kolonie Curaçao,** door Mr. B. DE GAAY FORTMAN.
Prijs per exemplaar **f 0.50** en f 0.03 frankeerkosten

b. Staats- en partic. betrekkingen in onze Overzeesche Bezittingen; Werkkring en Vooruitzichten.

No. I. **De Bestuursambtenaren in Nederl.-Indië.** (2de, geheel omgewerkte druk met 8 foto's).
Prijs: **f 0.75** per exemplaar en f 0.03 frankeerkosten
No. II. **De Geëmployeerde bij de Javasuiker-Industrie.** (2de, verbeterde druk).
Prijs: **f 0.25** per exemplaar en f 0.02 frankeerkosten.
No. III. **De Rechterlijke Ambtenaar in Nederlandsch-Indië.** (Tijdelijk uitverkocht)
Prijs: **f 0.15** per exemplaar en f 0.01 frankeerkosten.
No. IV. **De Ingenieur in Nederlandsch-Indië.** (Tijdelijk uitverkocht).
Prijs: **f 0.40** per exemplaar en f 0.03 frankeerkosten.
No. V. **De Ambtenaar bij het Boschwezen in Nederlandsch-Indië.**
Prijs: **f 0.20** per exemplaar en f 0.02 frankeerkosten.
No. VI. **De Ambtenaar bij het Onderwijs in Nederlandsch-Indië.** (2de verbeterde druk).
Prijs: **f 0.25** per exemplaar en f 0.03 frankeerkosten.
No. VII. **De Vooruitzichten van den Nederlandschen arts in Nederlandsch-Indië.**
Prijs: **f 0.25** per exemplaar en f 0.03 frankeerkosten.
No. VIII. **De Ambtenaar bij den dienst der in- en uitvoerrechten en accijnzen in N.-Indië.**
Prijs: **f 0.20** per exemplaar en f 0.02 frankeerkosten.
No. IX. **De Ambtenaar bij de Gouvernements-Marine in Nederl.-Indië.** (2de verb. druk.)
Prijs: **f 0.20** per exemplaar en f 0.02 frankeerkosten.
No. X. **De Ambtenaar bij den Post-, Telegraaf- en Telefoondienst in Nederlandsch-Indië.**
Prijs: **f 0.25** per exemplaar en f 0.03 frankeerkosten.
No. XI. **De Geëmployeerde bij de Rubber-(caoutchouc) cultuur en bij eenige Bergcultures in Nederl.-Indië.**
Prijs: **f 0.40** per exemplaar en f 0.02 frankeerkosten.

N.B. Beleefd verzoek bij bestelling het kostende vooral per postwissel of in postzegels toe te zenden aan het Informatie-Bureau, Heulstraat 17, te 's-Gravenhage.

Leverancier van H. M. de Koningin.

Maison de Bonneterie

Leverancier van H. M. de Koningin. 48

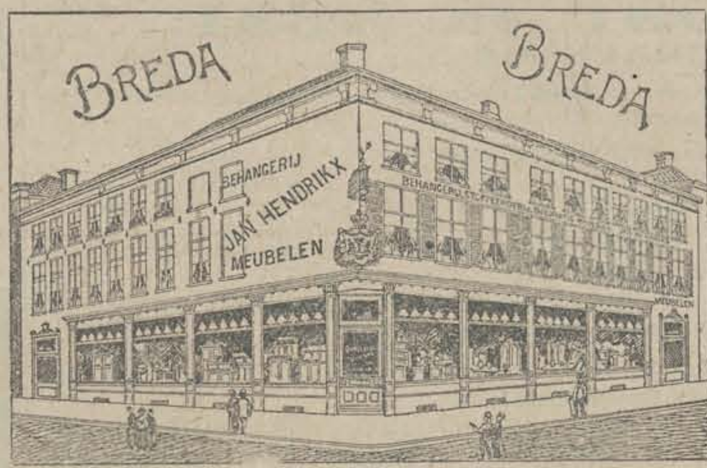
DEN HAAG, Buitenhof–Groenmarkt. **AMSTERDAM, Kalverstraat–Rokin.**

Grootst gesorteerde Magazijnen van Elegante Dames- en Kinderconfectie.

2de Hands Meubelmagazijn
J. C. FERON, 20
VEENKADE 20 DEN HAAG
STEEDS IN- EN VERKOOP.
Atelier voor herstellingen en veranderingen.
Gevestigd sedert 1880.

Electro-techn. en Mechanisch Bureau
„HOLLAND"
ANNASTRAAT 17 - DEN HAAG

Electriciteit op elk gebied.
Groote keuze Electrische Ornamenten, enz.
200 *Baden, Geysers, Waschtafels.*

BOSCHSTRAAT 1. 104

J. P. FLECK - Utrecht
Lijnmarkt 19 - Intercomm. Telefoon 1078
COMPLETE WONINGINRICHTINGEN
Behangerij .... Stoffeerderij
.... Matrassen en Beddenfabriek 81
ALLE SOORTEN DEKENS MOTZUIVERING

Piano's, Orgels, Vleugels, Auto-piano's.
PIANO's in huur f 6.— per maand,
desgewenscht in huurkoop, bij
L. C. JACOBI, vh. Chef Firma J. F. CUYPERS,
Regentesselaan 123, bij Reg.-pl. 49 SOERABAIJA.
Tel. H. 1403, 's-GRAVENHAGE.
STEMMEN - VERHUREN - REPAREEREN

WISBRUN & LIFFMANN.
Veenestraat 35-37 - Tel. 2503. - Den Haag.
DAMES MODEARTIKELEN.
ZIJDEN STOFFEN, FLUWEELEN, KANTSTOFFEN.
ALLE SOORTEN GARNEERINGEN, ENZ.
BALARTIKELEN. 5

N.V. Autogarage „CITO"
Schenkweg 7 - 's-GRAVENHAGE, - Tel. H. 6290
160
Luxe Verhuur-Auto's

C. P. A. NICOLAÏ
DUNKLERSTRAAT 33 - TELEF. H. 7057
hoek Valeriusstraat. 177
Specialiteit in Heeren-Modeartikelen
Ruime keuze. Nieuwste Modellen.

Oudste en Soliedste Adres

Opgericht Ao 1781

HAAGSCHE MANUFACTUURHANDEL
voorheen VAN HOUTEN & Co 165
Groote Markt 4, DEN HAAG, Tel. 1974, Laan 2-4

Manufacturen
Witte Goederen
Karpetten
Loopers
Ledikanten
Bedden
Dekens
Matrassen
Vitrages
Gordijnen

Groote sorteering
Slaapkamer-Ameublementen

A. SCHRÖDER & Co.
Groenmarkt.
1
VOOR HET NAJAAR
Warme Onderkleeding
voor Dames, Heeren en Kinderen
Wollen Sportmantels
Wollen Stoffen

C. HOYNG
SPUISTRAAT 20-22 DEN HAAG
AMSTERDAM - UTRECHT
Kristal - Porselein
VAZEN, BLOEMPOTTEN, ZUILEN MET POTTEN, KLOKSTELLEN, ENZ. ENZ., uit de Plateelbakkerij „Zuid Holland" te Gouda. 109
MAIL- en HUTKOFFERS in alle afmetingen.
Garantie voor gave overkomst.

Piano's en vleugels
DUCANOLA
NON PLUS ULTRA
Fa. C. F. van der DOES
LANGE HOUTSTRAAT 9
DEN HAAG
BREDA-MAASTRICHT
Vraagt catalogus
133

GENERAAL EGBERT HANIASCHOOL
OPGERICHT 1900. 138
Regentesselaan 325-327 - Telef. H. 5163
'S-GRAVENHAGE.

Volledige opleiding Stenografie „Groote", Machineschrijven, „speciale methode" Boekh., Handelsrekenen, Handelsrecht, Schrijven. Rekenen enz. enz. Jaarl. ruim 200 geslaagden. Van Febr. 1919 tot April 1919 deden 143 leerl. der school ex. en slaagden met hooge cijfers zoowel voor de Moderne talen als voor de Ned. Stenografie. Inl. en prosp. gratis. Voor Stenografie en Mach.-schr. kunnen dagel. leerlingen geplaatst worden, voor de andere vakken is de inschrijving geopend tot 10 Juli. v. Cursussen voor gev. en beg. die 1 Sept. aanv. Daar zeer weinig plaatsen beschikbaar zijn, is spoedige aanmelding gewenscht. Spreekuren: Maand., Dinsd., Donderd. en Vrijd. $9^{1}/_{2}$—$11^{1}/_{2}$, van $1^{1}/_{2}$—$3^{1}/_{2}$ en van 6—$8^{1}/_{2}$.

P. B. VAN MOORSEL & Co
Kerkplein 11-12, naast het Hoofdpostkantoor.
Torenstraat 5-6 - Telefoon 2898 - Den Haag 5
Goedkoopst adres voor het geheel of ged. installeeren van woningen.

Holland-Canada Hypotheekbank
Directie: Mr. J. D. P. TEN BOSCH te *Den Haag* en J. G. COSTER te *Winnipeg*. 95
5 pCt. Pandbrieven *tegen beurskoers.*
Uitstaand bedrag Pandbrieven ongeveer f 22.000.000.

Brengt een bezoek aan „Boeatan", Magazijnen van Ind. Kunstnijverheid.